NEMZETI NŐNEVELÉS.

XV. ÉVFOLYAM. FEBRUÁR 1894. II. FÜZET.

SZUPPÁN VILMOS.

A budapesti állami felsőbb leányiskola új igazgatóját és a vidéki felsőbb leányiskolák miniszteri biztosát mutatjuk be ez alkalommal olvasóinknak. Teszszük ezt nemcsak azért, mert új állásánál fogva Szuppán Vilmos felsőbb leánynevelési ügyünknek egyik vezéregyéniségévé lett, hanem azért is, mert az ő munkának és a kötelesség hű teljesítésének szentelt életében lélekemelő és buzdító példát látunk s teljes biztosítékot találunk arra nézve, hogy felsőbb leányiskoláink az ő vezetése alatt fejlődésüknek eddig elért magaslatán nemcsak meg fognak maradni, hanem helyes irányú tovább fejlődésük által még az eddiginél is fokozottabb mértékben válnak nemzeti nőnevelésügyünk első rangú tényezőjévé.

Szuppán Vilmos 1854 deczember 15-én született Budán; s így ha évei számát tekintjük, még fiatal ember, de ha azt a lankadatlan tevékenységet, melyet kora ifjúságától kezdve kifejtett s ha e tevékenység eredményeit veszszük számba, öreg, igen öreg embernek kellene őt tartanunk. Nem merült fel az utóbbi évtized alatt életre való nevelési eszme, melyet Szuppán megvalósítani ne segített volna, sőt első volt mindenütt, a hol dolgozni, fáradni kellett, noha az alkotás dicsősége, a munka sikere nagyon gyakran nem az ő nevével került kapcsolatba. Azok közül, kik a köznevelésügy érdekében kifejtett eme sokoldalú és nagy hasznú munkásságnak szemtanúi voltak, senkit sem lepett meg, hogy a közoktatásügyi miniszter, mikor Berecz Antalt, a volt igazgatót miniszteriumába meghivta, ezen előkelő s a nőnevelésügy helyes fejlődésére oly nagy jelentőséggel bíró állásra Szuppán Vilmos kineveztetését hozta a korona előtt javaslatba. Nemcsak az érdem jutalmazásának egyszerű tényekép tünt ez fel a beavatottak előtt,

mert mindenki belátta, hogy az a jelentékeny pedagogiai és szakképzettség — párosulva széleskörű általános miveltséggel, a nőnevelés ügye iránt való lelkesültséggel, nagy munkakedvvel, munkaerővel és magasabb értelemben vett kötelességérzettel — mely Szuppán Vilmos egyéniségét jellemzi, a felsőbb leányiskolák jövőjére csak áldást hozó lehet, s így a közoktatási kormány választása szerencsésnek, a felsőbb leányiskolák érdekében állónak nevezhető.

Szuppán Vilmos önérzetes szerénységét sértenők vele, ha szemelyes tulajdonságainak jellemzésébe, magasztalásába merülnénk. Ő azok közé tartozik, kik nem dicsőitő szavakban, hanem zajtalan munkásságuknak eredményeiben óhajtják fáradozásaik jutalmát látni. Egyéni tulajdonságainak bővebb taglalása helyett azért életpályájának rövid leirását közöljük. Tegyen ez tanúságot mellette a jelenben és biztassa nagy reményekre a jövőben azokat, kik őt nem ismerik, az a mult, melyet magáénak vallani büszkeség és érdem egyaránt.

Szuppán Vilmos korán árvaságra jutott. Atyja Szuppán Ármin közös hadseregbeli főhadbiztos már 1867-ben meghalt Bécsben, mikor négy kiskorú gyermeke közül Vilmos még csak 13 éves volt. Az atya hivatala úgy hozta magával, hogy a Szuppán-család gyakran változtatta lakóhelyét. Vilmos alig volt 5 éves, midőn Triesztbe, innen egy év múlva Velenczébe, majd 1865-ben Bécsbe költöztek. Ennek a vándorlásnak lehet tulajdonítani, hogy a gyermekek számos idegen nyelv tudását szerezték meg maguknak, de ebből következett az is, hogy midőn atyjuk halála után hazájukba, illetőleg anyjuk szülővárosába Budapestre visszatértek, Vilmos anyanyelvén egy szót sem értett. Ernyedetlen szorgalommal tanulván, középiskoláit mégis oly kitünő sikerrel végezte, hogy 1870-ben a József műegyetemnek azonnal II. évfolyamába vették fel. Pedig idejét és tehetségeit nem is szentelhette teljesen a tanulásnak, mert — özvegy édes anyja csupán nyugdijából nevelhetvén gyermekeit — korán azon kellett lennie, hogy órák adásával gyarapítsa a család bevételeit. Ez a körülmény azonban hajlamot keltett benne a tanári pálya iránt, mely hajlamnak engedve, 1871-ben a közép-

SZUPPÁN VILMOS.

iskolai tanárképző intézetbe lép s az akkor még két éves tanfolyamon mennyiségtani és fizikai tanulmányokkal foglalkozik. Majd két évig a gyakorló gimnáziumban működik (egy évig mint önkénytes tag), hol Kármán vezetése alatt megismerkedve a pedagogia elméletével és a tanítás gyakorlatával, a tanítói pályára való hajlamát lelkesültséggé fejleszti. 1874—75-ben már a József műegyetemen mint az ábrázoló mértan rendes tanársegéde és korrepetitora. Ekkor teszi le a tanári vizsgálatot a mennyiségtanból mint melléktárgyból, e vizsgálatát 1878-ban kiegészíti, letevén a tanári vizsgálatot az ábrázoló mértanból is, mint főtárgyból.

Rendes tan ri alkalmaztatást már 1875-ben nyer, a székely udvarhelyi állami főreáliskolához neveztetvén ki. Tanulói pályája itt végett ért ugyan, de az önképzés korszaka csak ekkor következett igazán; szaktárgyaiba a tudomány igazi szeretetével mélyed el, s hogy mily sikerrel, arról irodalmi munkássága tanuskodik. Szerkeszt a főreáliskolák számára tankönyvet az ábrázoló geometriából 3 kötetben; értekezéseket ír a «Kúp és hengerfelületek önálló ferde vetítésben» címmel, mely az Akademia kiadásában lát napvilágot; értekezik a Herbart-féle pedagogia elveiről, bemutatván azoknak a középiskolai oktatásra való alkalmazását. E közben figyelme a népoktatásra fordul s a népiskolai számvetés oktatását javítni óhajtván, egész czikksorozatot közöl e tárgyról a «Néptanítók lapjá»-nak 1874. és 1875. évi folyamaiban. E mellett részt vesz a megyei tanítótestület munkásságában, majd az udvarhelyi körnek elnöke lesz. A falusi népiskolák bajait tanulmányozni bőven nyilik alkalma, mert a vármegye gyakran küldi ki a népiskolák megvizsgálására. Ezen irányú tevékenysége és számos pedagogiai értekezése feltünést keltvén, 1880-ban a budai állami elemi és polgári iskolai tanítóképezdéhez nevezik ki rendes tanárnak.

A fővárosban nagy szorgalommal és sikerrel folytatja korábban megkezdett tankönyvirói munkásságát,* s általában szélesebb

* Ez időben jelentek meg tőle: «Számtan a közép- és polgári iskolák számára, (merőben új módszere miatt uttörő munka); «Szemléltető Geometria.»; «Vezérkönyv a mértan és mértani rajz tanításához alsó fokú ipariskolák számára.» (Ez utóbbi munka a hozzávaló mértani rajzmintákkal

munkakörben érvényesíthette tettvágyát. Kedvező alkalmat szolgáltatott erre az 1885. évi országos kiállítás, mely kiállítás oktatásügyi és iparoktatási szakcsoportja előadójának még 1884-ben megválasztatott. E minőségében tanári hivatala mellett az oktatásügyi csoport összes ügyeit végzi s mint a jury tagja és előadója a bírálatban jelentékeny részt vesz.

Ugyanez évben szervezte és 1890-ig művelt lelkü nejével együtt vezette a tanítói árvaházat, majd más irányú tevékenysége miatt lemondott e tisztéről, hasznos szolgálataiért miniszteri elismerésben s az árvák hálájában és szeretetében részesülvén. Tanári pályája ez időben megszakítást szenvedett. A közoktatásügyi kormány Szuppán tehetségeit szélesebb körben kivánván értékesíteni, 1886-ban szolgálattételre ideiglenesen, majd véglegesen a miniszteriumba hivta, hol a II. ügyosztályban előbb Mayer Miksa, utóbb Buzogány Áron teendőit látta el s a tanítóképezdék és felsőbb leányiskolák ügyeinek referense lett. E minőségben nemcsak a népoktatásügynek, hanem a tanítóképzésnek és a felsőbb leányiskolák ügyének is sok hasznos szolgálatot tesz, mert nemcsak felismeri a hiányokat, hanem teljes jóakarattal és buzgósággal munkálkodik azoknak megszüntetésén. A felsőbb leányiskolák s általában a nőnevelés érdekében álló dolognak ismeri fel a tanítónőknek nagyobb mértékű alkalmazását, sőt 1891-ben a felsőbb leányiskolák igazgatóival — a nőigazgatás védelmére kelvén — e tárgyban élénk és nagy szakértelemről tanúskodó polemiát folytat.*

Elfoglaltságának sokoldalusága ez időtől kezdve folyton nő; 1889-ben az Orsz. közoktatási tanács tagjává, majd annak 1891-ben történt ujjászervezése alkalmával egyik előadójává neveztetett ki. Érdemei elismeréseül a király 1890-ben a «képezdei igazgatói czim és jelleg» adományozásával jutalmazza; a miniszter pedig 1889-ben a párisi világkiállítás, majd 1893-ban a zágrábi tanszer-

együtt a földmivelésügyi miniszterium megbizásából s kiadásában jelent meg. Továbbá: «Mértan» ipariskolák számára.

* Lásd a «Nemzeti Nőnevelés» 1891-iki évfolyamának 50. és 130-dik lapjait. Szerk.

kiállítás tanulmányozására küldi ki. A hazai tanító- és tanítónőképezdék ügyeinek megvizsgálásával és felügyeletével is mind gyakrabban bízzák meg, s a legkényesebb természetű ügyek közmegelégedésre való elintézése által tapintatosságának fényes jeleit adja. A kalocsai, temesvári, soproni kath. tanítónőképezdékben tartott polg. tanítónőképesítési vizsgálatokon mint miniszteri biztos vesz részt s betekintést és befolyást nyer ezen intézetek tanulmányi ügyeibe. Ezek mellett hivatalos alkalmaztatásából kifolyólag jelentékeny munkát végez a kisdedóvási törvényjavaslatok végrehajtása tárgyában kiadott utasítások szerkesztésében, s mint a Közoktatási tanács előadójának, része van minden a népoktatásra és szakoktatásra vonatkozó szervezeti munkában s a tanulmányi állapotokról szóló jelentések szerkesztésében. Ezen hivatalos dolgai mellett talál időt magának arra, hogy a testi nevelés tárgyában folytatott tanácskozásokban, az országos tanítói árvaházak ügyében tartott értekezleteken tevékeny részt vegyen s a tanulók országos tornaversenyeinek előkészítésében és rendezésében számot tevő munkát végezzen.

Ilyen sokoldalu Szuppán Vilmos munkássága; jelenleg is kinevezett tagja az Országos iparoktatási tanácsnak, hol az ipari szakiskolák normál tantervének elméleti részén dolgozik; tagja a kereskedelmi miniszter kinevezése folytán az állami nőipariskolák felügyelő bizottságának. Az 1894-ben Budapesten tartandó demográfiai és közegészségügyi kongresszust előkészítő bizottság az iskolaegészségügyi szakosztályban tiszteletbeli elnökévé választotta, a milleneumi kiállítás oktatásügyi bizottságában pedig mint tag és előadó vesz tevékeny részt. Az egyesületi életben főleg a pedagógiai és szaktudományi egyesületekben is munkálkodik; alig van jelentékenyebb egyesület, melynek czéljai előmozdítására mint rendes, vagy mint választmányi tag, befolyást ne gyakorolna. (A Mária Dorothea egyesületnek egy ideig titkára volt, ma választmányi tagja.) Irodalmi tevékenysége is folytonos és állandó. A «Néptanítók Lapjá»-nak rendes belmunkatársa; de ezenkívül nemcsak jelentékenyebb hazai, hanem a külföldi pedagogiai lapokban és folyóiratokban is gyakran jelennek meg tőle dolgozatok. Ez utóbbiakba,

főkép a hazai tanügyi viszonyokat ismertető czikkeket ír. De ezek mellett a tankönyv- és pedagógiai irodalmat legújabban is igen becses önálló művekkel gazdagította, melyek mindegyikében kitünnek alapos szakismeretei és pedagogiai tapintata.*

Nem lenne teljes ismertetésünk, ha Szuppánt csak mint pontos és lelkiismeretes hivatalnokot, szakképzett és lelkes tanárt, írót és pedagogust méltatnók. Ismerősei, barátai a *jó embert* is egykép tisztelik benne, s családja a jó férj és apa mintaképének tekinti. Ez azonban nemcsak az ő érdeme. Neje Gyertyánffy Teréz, kivel 1878-ban kelt egybe, ép oly gyöngédséggel mint odaadó szeretettel munkálkodik azon, hogy Szuppán otthonát a megelégedés és boldogság tanyájává tegye. S ez annál inkább sikerül neki, mert a Gondviselés három tehetséges és egészséges fiuval ajándékozta meg. Nem az ambiczió, családjának szeretete fokozza és fejleszti Szuppán munkakedvét, s az is, hogy ennyit és ily sikerrel dolgozhatott, nagyrészben nyugodt, boldog házaséletének, áldott lelkü nejének köszönhető.

Ime ilyen embernek ismerjük Szuppán Vilmost. Azért ép oly őszinte örömmel üdvözöltük király ő Felségének 1893 nov. 27-én kelt ama legfelsőbb elhatározását, melylyel őt a budapesti állami felsőbb leányiskola igazgatójává nevezte ki, mint a vallás-és közoktatásügyi miniszter úr amaz intézkedését, melylyel a vidéki felsőbb leányiskolák felügyeletével miniszteri biztosi minőségben Szuppánt bízta meg. Nem mérlegeljük ezen intézkedéseknek a felsőbb leányiskolákra kiható nagy jelentőséget. Csak egy körülményt emelünk ki, mely magában véve is nagy reményekre jogosít, azt nevezetesen, hogy ezentúl ez a nemes törekvésű és nagy munkaerejű férfi, ki eddig hivatalos állásának megfelelőleg idejének javarészét hiva-

* Az utóbbi években szerkesztette és írta a következő műveket: számtani és mértani kézi könyveket a polgári és felsőbb leány iskolák összes osztályai számára; az ifjúság testi neveléséről szóló pedagógiai jelentést, mely Dollinger orvosi jelentésével együtt magyar és német nyelven jelent meg; Morlin Emillel és Lévay Ferenczczel együtt szerkesztette «A magyarországi népoktatás szervezete és közigazgatása» czimű, nagy gyűjteményes munkát, melynek I. kötete nem rég jelent meg.

talos — néha jelentéktelen — akták elintézésére kötötte le, ezentúl ismét szabadon szentelheti tehetségeit a tanítói, nevelői hivatásnak, a közoktatás és nőnevelésügy fejlesztésének.

Adja Isten, hogy olyan siker koronázza tevékenységét a jövőben is, mint a milyennek a multban örvendett. Adja Isten, hogy eszményeit megvalósíthassa és tetterejét minél tovább és minél teljesebb mértékben értékesíthesse a felsőbb leányiskolák s a nemzeti nőnevelés javára!

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

MIÉRT ÜNNEPELTÜK MEG A NÉPOKTATÁSI TÖRVÉNY SZENTESÍTÉSÉNEK HUSZONÖTÖDIK ÉVFORDULÓJÁT.

(Első közlemény.)

Az 1867-ik évi XXXVIII-ik törvényczikk szentesítésének 25-ik évfordulóját *nemzeti nőnevelésügyünk* munkásai is megünnepelték országszerte és méltán; mert hiszen kétségtelen:

hogy ehhez a törvényhez, «*a magyar nemzeti műveltség új aranybullájához*» évszázados nehéz küzdelmek árán jutott a nemzet;

hogy ez az alkotás, ha egyes intézkedéseiben hiányos és hibás is, egészében véve oly alapelveken nyugszik, a melyek teljes összhangzásban állanak alkotmányunk szellemével, s a melyeket épen ezért a kitüzött czél megközelítésének koczkáztatása nélkül elhagyni vagy meghamisítani nem lehet, nem szabad soha;

hogy mindazt, a mi számbavehető hazánkhan a legutóbb lefolyt évszázad alatt a *nemzeti nőnevelés terén* történt, egyes-egyedül ennek, az ezelőtt 25 esztendővel megalkotott népoktatási törvénynek lehet köszönnünk.

I.

Nemzetünk a népoktatási törvényt évszázados küzdelem árán szerezte meg!

Mily nagy tusákat vívtak hazánk legjelesebbjei, hogy nemzetünk közoktatásügyét törvényhozás útján rendezhessék, erről eléggé tanuskodnak a régi országgyűlési határozatok és az újabbkori országgyűlési naplók és tudósítások.

A mohácsi vész előtt uralkodó királyainkat nem lehet azzal

vádolni, hogy közoktatásügyünket elhanyagolták volna. Ámde a XVI-ik században a viszonyok megváltoztak. I. Ferdinánd még a reformáczió idején megüresült, elhagyott kolostorok javadalmait sem akarta új népiskolák alapítására és az elpusztult, régi közép- és főiskolák helyreállítására átengedni, habár 1548-tól egész 1563-ig folyvást nógatták, hogy mint államfő tegyen már egyszer valamit a magyar közoktatásügyért; de hiában! Végre is csak azt felelte a magyaroknak, hogy az iskolák gondozása a püspökök és a főpapok feladata. I. Ferdinánd tehát könnyű szerrel rázta le magáról a magyar közoktatásügygyel szemben reá háramló miszsziót; utódai pedig híven követték az ő példáját. Valóban I. Ferdinándtól kezdve Mária Teréziáig, királyaink a szó szoros értelmében keveset tettek a magyar közoktatásügy emelése érdekében; és ha tettek is valamit, az csak annyiból állott, hogy az országgyűlések visszariaszthatlan, jogosúlt kérelmezéseit megúnva vagy pedig a fölkelők fegyveres hatalmának engedve, holmi olyan félrendszabályokat szentesítettek, mint a minők az 1563., 1681., 1715. és az 1723-ik évi törvényekben találhatók. E törvények intézkedései ugyanis mind összevéve sem nyomnak annyit a latban közoktatásügyünkre nézve, mint a mennyit nyomott az 1458-dik évi egyetlenegy Mátyás-féle törvényczikk, a mely az iskolákat és azok birtokait minden teher alól fölmentette. — Azaz, hogy akadt bizony azért az 1715-ik évi törvényben még is egy igen nagy fontosságú de kétes hatású intézkedés, a mely megadta a magyar államfőnek az országban létező összes nevelő- és tanintézetek fölött (még pedig felekezeti jellegökre való tekintet nélkül) a főfelügyeleti jogot. (L. 1715:74.)

Ebből a törvénybe igtatott királyi főfelügyeleti jogból fejlődött ki aztán III-ik Károly és Mária Terézia idejében az a felfogás és gyakorlat, hogy *a közoktatásügy rendezésének az ügye* is azok közé a felségjogok közé számítandó, a melyekhez még az országgyűlésnek sincsen beleszólása.

Nagy vívmánynak tekintették ezért az 1790/91-ik országgyűlésen annak a 15-ik törvényczikknek a szentesítését, a mely a nemzetnek azt az akaratát fejezi ki, hogy a közoktatásügy rende-

zése czéljából kiküldött bizottságok javaslataikat átvizsgálás, és helybenhagyás végett, habár csak «*a királyi jogok épségben tartása mellett*» is, az országgyűlés elé tartoznak beterjeszteni.

Az 1790/91-dik törvénynek ez az intézkedése azonban csak irott malaszt maradt 1848-ig; mert a kormány előbb soha sem engedte meg, hogy a felségjogok körébe vont közoktatásügyet az országgyűlés törvények által rendezhesse. Így történt nemzeti művelődésünk nagy kárára, hogy a protestánsok iskolaügyét kivéve, a magyar nemzet közoktatásügye királyi rendeletekkel kormányoztatván, egészen az 1867-iki kiegyezés koráig, kellőképen nem is fejlődhetett. Pedig a magyar országgyűléseken szüntelenül sürgették a nemzet hű fiai a közoktatásügynek törvények által való rendezését. A legerélyesebb hangon követelték azonban ezt az 1836-ik évben, midőn a rendek nagy lelkesedéssel felajánlották az ipariskolák és tanítóképző intézetek felállításához szükséges összegeket, ámde az ezen intézetek szervezésére vonatkozó törvényjavaslatra nézve csak a következő királyi választ kapták:

«*Ő Felsége királyi tiszténél fogva gondoskodni fog, hogy az említett intézetek a mennyire a körülmények megengedik felállíttassanak: e tárgyban tehát törvényt alkotni nem szükséges.*»

«*Ez a királyi válasz,* írja Kossuth Lajos az «Országgyűlési Tudósítások»-ban 1836 április 3-án, a *Rendeket elbúsult keserűség éles erejére gyúlasztá. Borsitzky kezdé a vitatást. Bezerédy szólott ezután. Örömest leírnám, miként szólott, ha a néma betüknek hangot, a tollnak életet adni, ha leírni lehetne az érzést, a szellemet, mely testének minden idegén elözönlött, ha szem elé tudnám állítani, miként akadtak el szavai nemes keblének elkeseredése miatt, miként kért bocsánatot zavart előadásáért, s miként menti magát, hogy fájdalmában szavakra nem talál, s hogy sírnt tudna keservesen a resolutió felett, ha le nem győzné érzelmét. És ragadott a lelkesedés látása minden hallgatót magával; hangos riadás kitörései futották néha át a néma csendben tömött teremnek sorait; mert a népnevelés megtagadásának roppant érdeke állott előttünk egész nagyságában, s ha valaha, most éreztük teljes súlyát a nyolczszázados elmulasztás vétkének, mely el-*

mulasztás, midőn a népet alábbra alacsonyította, még ürügyül is vétetett, megtagadni tőle, a mi övé, az embernek, a polgárnak jussait! Vét a kormány, úgymond a szónok, vét azon legfőbb rendeltetése ellen, melyben fekszik a kormányzás feltétele, ha nem akarja megengedni, hogy gyermekeinek neveléséről gondoskodjunk. De mindennek van határa, van a béketűrésnek is. Ám lássa meg a kormány, mit cselekszik; de ily resolutiók oda fogják vezetni a nemzetet, hogy ha látja, miként semmiben, a mi morális emelkedését, s ezzel materiális jólétét eszközölhetné, a kormánytól segedelmet nem nyer, önmagában fogja keresni a segélyt a törvény határai között, s csak keresse, fel is fogja találni. Igenis, Tettes Rendek, újítsuk meg ismét, és ismét felirásunkat, s ha hasztalan teszszük, nyuljunk erőnkhöz, segítsünk magunk magunkon. Van nekünk is erőnk, van hatalmunk hazánk boldogságán a törvény engedte korlátok között munkálódhatni. Felszólítom tehát a T. Rendeket, s felkiáltok az egész nemzethez s óhajtanám, hogy kiáltásomat minden ember meghallaná! Egyesüljenek a törvényhatóságok, egyesüljenek a polgárok, egyesülés s egyesület legyen jelszavunk, legyen imádságunk naponként; rójunk le valamit régi adósságunkból, melylyel a hazának, az emberiségnek tartozunk, s tegyünk mindent a mit tehetünk a népnevelésnek fenséges isteni czéljára.» A szónok leült és a sokaság nem éljent kiáltott, hanem azt, hogy egyesülni s tenni fog.»

Ezen a gyűlésen történt — írja Horváth Mihály — hogy még maga a nem egy könnyen ingerelhető Deák Ferencz is ily szókra fakadt: «*Mi nem kérünk a kormánytól sem költséget, sem segélyt, sem tanácsot; mi semmiben sem akarjuk megszorítani a királyi jogokat, mi semmi új, eddig ismeretlen jogot nem követelünk magunknak: semmi egyebet nem akarunk, mint törvényt alkotni, mely a népet erkölcsileg, anyagilag kifejthesse. És a kormány közbelép, hogy minket ebben megakadályozzon. De vajjon mi fog ebből következni? Az, hogy számos kebelben fölébredend azon keserű érzet, hogy az osztrák kormány félvén Magyarország kifejlődésétől, azt elnyomni törekedik haladásában. Szerencsétlen egy politika. Csalfa és nyomorúlt egy számítás!*»

Íme ilyen és ehhez hasonló jelenetek előzték meg országgyűléseinken az 1868-ik évi népoktatási törvény szentesítésének örvendetes eseményét.

A kiegyezést megelőző korszakban csakis az 1848-iki országgyűlés foglalkozhatott a közoktatásügynek törvényhozás útján való rendezésével; mert a kormány szivósan ragaszkodott még az 1836-ik évi országgyűlés után is ahhoz a nézethez, hogy a közoktatásügy elintézésének joga egyedül a felséget illetvén meg, abba az országgyűlésnek beleszólása nincsen.

Hiába buzdult fel tehát a nemzet az 1836-ik évi országgyűlés lelkes követeinek felhivására. A kormány figyelembe sem vette a vármegyei gyűléseken a népnevelésügy érdekében megindult hatalmas tevékenységet, a kisdedóvóintézeteket terjesztő országos egyesületnek, a tornaegyesületnek, a «Magyar nevelési társulatnak» a keletkezését és jóravaló törekvését. Nem törődött a kormány azzal sem, hogy ekkoriban még a magyar tudományos akadémia is kiváló gonddal kezdett nevelésügyi kérdésekkel foglalkozni, hogy a protestánsok lázas tevékenységet fejtettek ki iskolaügyük rendezése körül és hogy a sajtóban olyan hatalmas szellemek indították meg ellene a népnevelésügy érdekében a harczot, mint Fáy András, Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferencz, Wesselényi Miklós, Kossuth Lajos, Szemere Bertalan és báró Eötvös József stb.

A kormány makacsúl ragaszkodott felfogásához és nem engedte meg, hogy az 1810-ben elkészült br. Mednyánszky-féle tanügyi törvényjavaslat az országgyűlés által tárgyaltassék, az 1844-ik évi országgyűlést pedig azzal lepte meg a kormány, hogy az Apponyi gróf által készített iskolai szervezetet az országgyűlés meghallgatása nélkül szentesíttette a király által.

Pedig a kormány már ekkor bőséges tapasztalatokat szerezhetett arról, hogy Magyarország közoktatásügyét királyi rendeletekkel fejleszteni nem lehetséges. Tapasztalhatta, a míg a Mária Terézia királynő által kibocsátott bölcs iskolai szervezetnek az osztrák örökös tartományokban üdvös és áldásos sikert biztosíthatott a fejedelmi szó hatalma, addig hazánkban, melynek alkotmánya 1848-ig egészen arisztokratai volt, a királyi rendeleteknek

nem lehetett érvényt szerezni; mert a nemesség a maga jogai és érdekei fölött féltékenyen őrködött. Tudhatta már a kormány, hogy az esetben, ha a királyi rendeletekben foglalt közoktatásügyi szervezetek helyett a nemzet szentesített országos törvényekkel áll szemben, úgy a vármegyék és a többi törvényhatóság egészen másként viselkedtek volna a reájok bizott feladatokkal és kötelességekkel szemben.

Ámde bizonyára arról is meg volt a kormány győződve, hogy a mely pillanatban a magyar közoktatásügyet törvényhozás útján rendezi nemzetünk, megszünik minden reménysége arra nézve, hogy hazánkat továbbra is alárendelt viszonyban tarthassa az osztrák császársággal szemben; mert észrevehette már annak a hatalmas átalakulásnak az előjeleit, a melyet a II-ik József császár intézkedései által felriasztott magyar nemzeti érzületnek az értelmiséggel való párosulása létre fog hozni.

Ámde a kormány minden fondorkodása és erőszakoskodása sem volt képes a magyar nemzetből az Isten által belé oltott erőt elnyomni s a nemzeti műveltség kifejtéséért sóvárgó vágyat és törekvést meghiusítani.

A nemzet törvényhozói az 1848-ik évi törvényben kimondották, hogy a közoktatásügy csak törvényhozás útján rendezendő és ehhez képest az 1867-ik évi kiegyezés után azonnal meg is alkotta az országgyűlés a népoktatásügyi törvényt 1868-ban. Huszonöt éve a törvény megalkotásának s a múlt esztendő az országos ünnepek éve volt közöttünk; mert nem túlzás, ha az új Magyarországot, a jövő Magyarországát a törvényhozás ezen nagy alkotásától számítjuk; hiszen ennek a törvénynek a kifejtésétől és végrehajtásától függ, hogy sikerül-e az ország másodszori, nem fegyverrel, hanem a nemzeti nyelv és műveltség erejével való meghódítása.

II.

Megünnepeltük első népoktatásügyi törvényünk szentesítésének évfordulóját mi is, a nemzeti nőnevelés-ügy munkásai; mert ez az alkotás, ha egyes intézkedéseiben hiányos és hibás is, egé-

szében véve oly alapelveken nyugszik, a melyek teljes összhangzásban állanak alkotmányunk szellemével, s a melyeket épen azért a kitűzött czél megközelítésének koczkáztatása nélkül elhagyni vagy meghamisítani nem lehet, nem szabad soha.

«A nevelés, mondja Eötvös József báró, csak annyiban éri el czélját, a mennyiben az élet viszonyainak megfelel. Minden egyén csak akkor töltheti be helyét a társadalomban, ha úgy neveltetett, hogy képességei azoknak a jogoknak és kötelességeknek megfelelnek melyek társadalmi állásából következnek; és valamint azon nagy eredmények, melyek az ó-kor egyes államaiban elérettek, épen azon *összhangzásnak* köszönhetők, mely az ó-korban a nevelés és azon elvek között létezett, melyek az akkori társadalom alapjául szolgáltak; úgy hasonló eredmények most is csak ugyanezen úton érethetnek el. A miből következik, hogy oly államban, hol a politikai jogok gyakorlata a nemzet minden osztályára kiterjesztetett, senki az államnak azt a jogát kétségbe nem vonhatja, hogy minden polgárának kellő neveléséről magát biztosítsa; de következik az is, hogy midőn az állam az egyes osztályok kiváltságait megszüntetve, minden polgárának egyenlőségét kimondá, egyszersmind azon kötelességet vállalta magára, hogy azt a mit a törvény mindenkinek ígért, mindenkinek elérhetővé tegye.»

Érezte és tudta népoktatásügyi törvényünk alkotója, a nagy Eötvös, és vele együtt a törvényhozás főbb tényezői, hogy új alkotmányunk és a népnevelés között szükséges összhangzásnak a megteremtése a legnehezebb feladatok közé tartozik és hogy úgy a tudományos valamint a gyakorlati pedagogiának évtizedekre szóló tervszerű munkásságát követeli meg az oktatási rendszernek olyaténmódon való átalakítása, hogy az állam és a társadalom mai viszonyainak teljesen megfeleljen. Ezért kezdte az országgyűlés közoktatásügyünk szervezését a népoktatásügy rendezésével, a mely egyébként is a legsiralmasabb állapotban volt. Tisztában voltak törvény hozóink azzal, hogy nemzetünk közoktatás ügyét akként kell szervezni: «hogy valamint a társadalomban az egyes osztályok között egykor létezett válaszfalak ledőltek, és az út, mely az ország legmagasabb állásaihoz vezet, a nép legalsóbb rétegeiben

született polgár előtt nyitva áll; valamint ennek következtében társadalmi és állami viszonyaink egy lépcsőt képeznek, melyen az állások különbözők, s az egyenlőség abban áll, hogy az emelkedés mindenkinek lehetővé tétetett: úgy mozdíttassanak el azok a válaszfalak is, melyek eddig a szorosan vett népnevelés és az úgy nevezett magasabb oktatás között még léteznek, és valamint az élet, úgy az iskola is akként rendeztessék el, hogy az oktatás legalsóbb fokaitól a legmagasabbakig az átmenet és az emelkedés egyik fokról a másikra mindenütt a lehetőségig könnyűvé tétessék.»

A közoktatásügynek ily módon való berendezésére való törekvés erősen nyilvánúl népoktatási törvényünkben, a mely megteremtette a kapcsolatokat az egyes népoktatási intézetek és a középiskolák, valamint az egyes alsó és középfokú szakiskolák között és e mellett arról is gondoskodott, hogy magában a hat osztályú elemi iskolában, és a vele kapcsolatos ismétlő iskolában a tantárgyak köre azon arányban bővíttessék, melyben az a politikai jogok kiterjedése és megváltozott viszonyaink által szükségessé vált.

Teljes tudatában volt törvényhozó testületünk továbbá annak is, hogy a nemzet közoktatás ügyének oly módon való rendezése, hogy az alkotmányunknak teljesen megfeleljen, egyrészt a nemzetnek türelmét másrészt szívós kitartását és nagy áldozatkészségét igényli; azért is vonja be törvényünk a társadalom minden számba vehető tényezőjét a népoktatás-ügy fejlesztésének nagy munkájába.

Népoktatás-ügyi törvényünk a legjózanabb és a legszabadabb alapelveken nyugszik, a melyeket annak megalkotója, Eötvös, a következőkben foglalt össze.

Törvényhozásunk elismerve, hogy a nevelésnek kötelessége s így az ebből folyó jogok is mindenek előtt a szülőket illetik: az egyeseknek jogát, melylyel gyermekeik nevelésére bírnak, csak annyiban szorítja meg, a mennyiben ezt a gyermekek jogai és az államnak saját biztossága szükségessé teszik.

Ez amaz álláspont, melyet a törvényhozás elfoglalt, s melyből az 1868-iki XXXVIII. törv. czikknek minden egyes rendelkezése foly.

Ebből következik:

hogy a szülőknek azon joga, hogy gyermekeiket saját házukban neveljék, kétségbe nem vonható;

hogy, a mennyiben ezen joggal élni nem akarnak, avagy kötelességök teljesítésére nem képesek, joguk s kötelességök a községre megy át, mint azon testületre, melynek határozataira az egyes közvetlen befolyást gyakorolhat;

hogy a mennyiben a polgárok nemcsak polgári, de egyházi érdekeikre nézve is községeket alakítnak, ott a hol egy politikai községben több vallásfelekezet létezik, a községet (azaz a szülők összeségét) illeti a jog: meghatározni az egyházi, vagy a politikai községnek akarják-e átadni azon jogok és kötelességek gyakorlatát, melyekkel gyermekeik nevelésére birnak; magától értetvén, hogy miután az egyes polgárok jogait inkább megszorítani nem szabad, mint az elkerülhetlenül szükséges; azért ott, hol az egy községben lakó különböző vallásfelekezeteknek egyike a nevelés szükségeinek megfelelni képes, s ezt akarja is, semmi vallásfelekezetet abban, hogy saját gyermekeinek számára külön felekezeti iskolát nyisson, akadályozni ép úgy nem lehet, mint a községnek azon joga ezért sértetlenül fönmarad, hogy a mennyiben azt szükségesnek vagy kivánatosnak tartja, a felekezeti iskola mellett községi iskolákat állítson föl;

hogy a nevelésnek költségei első sorban a községet, azaz a szülőknek összeségét illetik;

hogy ezzel összeköttetésben a községet illeti első sorban az iskolára való felügyelés, a tanítófogadás és az iskolában alkalmazott szabályok meghatározása is;

hogy végre, miután községeink között sok olyan van, melyben a szülők egyesített erővel sem képesek teljesíteni gyermekeik neveltetésének kötelességét, ily esetekben az egyes községnek jogai s kötelességei természetszerűen a megyére, azaz a községek azon összeségére mennek át, mely az egyes községek irányában ugyanazon helyzetben áll, melyben az egyes község az egyesek iránt; és hogy a megye, ez esetben felvállalva az egyes községeknek kötelességeit, ugyan azon jogokat nyeri, melyeket az gyakorolhatott s

ugyanazon alapon: azaz azon jogok s kötelességek alapján, melyekkel minden szülő gyermekeinek nevelésére bir, s melyek csak akkor és annyiban mennek át a községre és ezektől a megyére, a mennyiben az egyesek vagy községek jogaikkal élni és kötelességeiket teljesíteni nem akarják, vagy nem képesek.

Törvényhozásunk e szerint az egyéni szabadságot a lehető legtágabb értelemben ismeri el; de ugyanazon elvekből, melyek ezen rendelkezéseinek alapját képezik, következik az is: hogy miután az államnak kötelessége őrködni, hogy azok, kik saját jogaik érvényesítésére bármi oknál fogva nem képesek, jogaiktól ne fosztassanak meg;

miután kötelessége gondoskodni, hogy polgárainak azon jogok gyakorlata lehetővé tétessék, melyeket nekik e törvény adott;

miután az állam fönnállása csak úgy biztosítható, ha egyes polgárai az állam iránti kötelességök teljesítésére képesek;

s miután az emberiség jelen miveltségi fokán a nevelésnek egy bizonyos foka nélkül senki sem jogainak gyakorlatára, sem kötelességeinek teljesítésére nem képes:

kétségbe vonhatlan kötelessége az államnak őrködni minden polgárának nevelése felett és épen azért

kétségbevonhatlan joga: megkívánni egyes polgáraitól, hogy azon kötelességeket, melyek őket gyermekeik nevelésére nézve illetik, teljesítsék, és a mennyiben az egyes szülők arra elégtelenek, megkívánni az állam többi polgáraitól, hogy őket e kötelesség teljesítésében segítsék.

Mindazon jogok, melyeket törvényeink az államra nézve föntartottak, ezen elvekből vonhatók le:

az államnak azon joga, hogy a szülőket gyermekeik iskoláztatására kötelezheti;

az, hogy minden polgárát nevelési czélokra ép úgy megadóztathatja, mint bármily más állami czélra;

és végre az, hogy a nevelést illető rendeleteinek végrehajtása fölött őrködjék; azaz a főfelügyeleti jog az egész nevelésre: mindezek az állam kétségbe nem vonható kötelességeinek következései.

Ezek az alapelvek adják meg első népoktatásügyi törvényünknek azt az erőt, a melynél fogva még nagyon sokáig nemzeti műveltségünk új aranybullájaként fogja azt a magyar tisztelni; mert ha egyes intézkedései hibásak és hiányosak és a körülményekhez képest módosítandók és már tényleg módosíttattak is, bizonyos, hogy közoktatásügyünk csak az olyan új népoktatásügyi törvényektől és törvénymódosításoktól nyerhet életerőt, a melyek megegyeznek az 1868-dik évi XXXVIII. törvényczikk alapeszméjével és alapelveivel.

Budapest. *Péterfy Sándor.*

AZ «OSZTÁLYOZÁSRÓL».

(Értekezés a módszertani gyűlésen.)

Magamra vállaltam a mai értekezés megtartását, mert egy kérdést szeretnék megvitatni kedves kollégáimmal. Nekem ugyanis az a meggyőződésem, hogy rendkívül üdvös volna a felsőbb leányiskolákban az egyes feleletekre alapított osztályozást végkép beszüntetni, legalább az ötödik és hatodik osztályokban. Mert, szerény véleményem szerint, ennek rendkívül bénító hatása van az általános műveltségre. Fokozza azon sajnos irányt, mely nálunk úgyis annyira általános, hogy a lényeget feláldozzuk mindig és mindenkor a külsőségeknek.

Minden feleletnek a szigorú osztályozása is külső kényszernek tekinthető, valami szellemi, erkölcsi botbűntetés formának, mely, igaz, arra kényszeríti az ambiciózusabb növendéket, hogy minden leczkéjére pontosan elkészüljön, de csakis az osztályozás kedvéért. Hogy valóban bővül-e az ismerete, tágul-e a lelke, nyílnak-e előtte új látóhatárok, azzal a növendék édes-keveset törődik, hisz az nem ad se egyest, se kettőst! Így aztán az egész tanulás oly nagyon gyerekes szempontból van felfogva, a mi a «*látszani*» hazájában még kétszeresen káros!

Káros és nem is való az, a mit ez az iskolai naponkénti statisztika kisüt. Akárhányszor történik, hogy a növendék tízszer, húszszor hallván valamit, egy perczre megjegyzi magának. Meglehetősen felel, pedig a tanár megvan arról győződve, hogy kevesebbet tud, mégis kénytelen a feleletet venni mértékadóul.

Sőt ha fiatal a tanerő, s így a kellő tapasztalat hijával van, előtte is a felelet minden. Ha valami nyugtalanítja, az csakis az,

hogy növendéke valjon igazán megérdemelte azt a 3-ast, a mit neki adott. Nem volt-e túlságosan elnéző? S oly fontosságot tulajdonít e gyerekségnek, mintha a világ tengelye fordulna ki a miatt, hogy hármast adott, mikor a növendék 3 és 4 között felelt. Mintha az volna a fő, hogy 4 vagy 3 álljon azon az értesítőn és nem az, hogy a növendék jobb, nemesebb, kötelességérzőbb, jellemesebb legyen s megtartsa tudnivágyát az egész életen át!

Semmi sem mutatja jobban, mily gyerek-nép vagyunk még. Igaz, egy mentsége van annak, ha ily gyerekes súlyt fektetnek az osztályozás külső szinezetére: az a mentségünk, hogy a felsőbb leányiskolák most, fájdalom, még sok helyt csak a tanitónő-képezdék előkészítő iskolája. Már pedig a tanitónő-képezdék szidják a felsőbb leányiskolákat, épen úgy, a hogy a felsőbb leányiskolák szidják az elemi iskolákat. Mind azt találják, hogy nem jól készítik elő számukra a növendékeket. Természetesen, mert a fölvételi vizsgákon a növendék még azt a keveset is elfeledi, a mit eszében tartott, úgy meg van rémülve az emberfeletti sok ünnepélyességtől, hogy akkor még azt a kérdéses négyest sem érdemli meg. De vajjon az a hármas vagy négyes az oka-e, hogy a növendék nem tartja jól eszébe a tanultakat? Nem-e az az oka, hogy az, a mit tanítunk, igen száraz, nem költi fel a növendékeknek sem érdekét, sem képzelmét, sem tudnivágyát, s csakis a hármasok és négyesek kalapácsütéseivel verik bele a fejébe azt a néhány számot és száraz tényt, a mi hivatva van nála a műveltséget látszólag megszerezni. A mi dióhéjba szorított tananyagunk nem terjeszkedhetik ki a részletekre, melyek egyedül érdekesek, minden tudás külső kérgén kell maradnunk, a mi száraz és keserű, soha sem emelkedhetünk fel sem a dolgok lelkéig, sem azoknak a művészetéig, ezért nem marad meg a növendék lelkében. Nem hat kedélyvilágára.

Aztán a közoktatás jelenlegi paragrafusos rendszerével a tanító nem apostol, de száraz, borzasztó száraz hivatalnok. Úgy bele éli magát a paragrafusokba, hogy paragrafust lehel be és ki, abban mozog, mint a hal a vízben, az az eleme. Se nem akar, se nem gondolkozik, csak paragrafusokat alkalmaz, a mint a katedrára lép, megszünik ember lenni, egy felhúzott gép. Akár mily eszes és élettel

tele, kedélylyel bíró lény valósággal az életben, az osztályban se nem gondolkodik, se nem lát, se nem hall. A paragrafusokat teljesíti. A paragrafus *ezt* követeli. Nem törődik ő akkor avval, hogy a növendék megelőző képzettségével bír-e, ő is *ezt* követeli, és annyit követel hogy azt néha csak kettő-három éri el az egész osztályban, a többi meg alaposan megutálja a tanulást és szellemi foglalkozást, az egész életére. Hát ha már nekünk is dresszirozó gépeknek kell lennünk az ötödik osztályig, hogy a képezdének dresszirozzunk gép-jelölteket, legalább az ötödik és hatodik osztályban legyen aztán egyetlen gondunk általános műveltséget adni, a gondolkodást, szerető, akaró képességet fejleszteni, bevezetni a növendéket a szellemi élet magasabb körébe, s azt az egész életre megszerettetni. Foglalkozzunk a lényeggel, nem pedig a külsőségekkel, mint az éretlen gyermekek! Adjunk nemzeti irányt, nem azáltal, hogy magyarul irjuk be az anyakönyvbe a gyermekek kereszt- vagy családneveit, hanem azáltal, hogy kutassuk, mik a magyarnak nemzeti vezértulajdonai, s azokban erősítsük meg a növendéket, e tulajdonokat a XIX. század követelményeihez idomítva. Keressük, mik a nemzet hibái, azok ellen óvjuk a serdülő nemzedéket. Szerettessük meg vele hazáját s a haladást, tegyük valóban műveltté, hogy e műveltség belülről sugározzék kifelé belőle, az élet minden perczében. Ne legyünk paragrafusok, hanem a paragrafusoknak ellentétei, ihletett művészek, kik nemcsak az emlékezőtehetségeket terhelik, hanem a lelkekre tudnak hatni, megalkotják a kedélyvilágát, méltóvá teszik a növendéket az örök szép, igaz és jó helyes felfogására. Művészeket nevelnek. Mert míg a közerkölcsiség az emberi szellem vezető eszméit, a különböző akaratokat van hivatva egyesíteni, ugyanegy czél felé irányozni, addig a művészet az érzelmeket, a lelki benyomásokat igyekszik összhangba hozni, hogy létrejöhessen a társias rokonszenv, mely annyira előbbre viszi az egyedet a haladás útján! Előbbre viszi az egész nemzetet!

Mert a művészet, a nagy, a komoly művészet, épen úgy, mint a közös, szilárd erkölcsi érzés, kiragadja az egyedet röghöz tapadt, önző életéből és az általános, egyetemes életre ébreszti, nemcsak az eszmék és hiedelmek, nemcsak az akaratok és tettek, hanem az

érzelmek és lelki benyomások harmónikus összeolvadása által is, mely a sziveket, a lelkeket közös, rokonszenves életre ébreszti.

Mivel a nevelés titka éppen nem abból áll, hogy bizonyos tettekre vagy tényekre, ideiglenes állapotokra kényszerítsük a növendéket, hanem, hogy lassan-lassan beleoltsuk lelkébe, szivébe azon ellenállhatlan óhajt, hogy ő maga-magának a szükséges tulajdonokat megszerezze, akarjon tökéletesedni: a valódi nevelésnek, oktatásnak inkább helyes suggescziónak kell lennie, és erre csak művészi lélek képes, a mely atomisztikus ihletével tökéletesen megérti, felfogja a mások lelkét és segíti, segítheti megszerezni azt, a mi belőle hiányzik.

Erre csak valódi művész, emberszerető lélek képes, a kiben e két tulajdon hiányzik, ne legyen tanító, ne legyen nevelő soha, legyen hivatalnok és bürokrata, mert mint tanító, a legjobb szándék mellett is csak rosszat fog tenni.

A történelemből is látjuk, hogy a legművésziesebb nemzetek voltak egyedül az emberiség oktatói!

Lehet, hogy a mai németektől vettük most át e száraz, pedáns, lelket, művészi érzéket kiirtó unalmas, száraz paragrafus-rendszert, a hol most a militárizmus őrültsége tévútra vitte a vezető köröket. Németország is meg fogja keserülni. De legalább ott van már egy kifejlett nemzeti kultura, van nemzeti művészi hagyomány, a mely ellensulyozza a paragrafusokat. De a mi szegény hazánk olyan, mint egy nemes ifjú, ki alig serdülő korában veszté el életét. Mohácsnál eltemették. Csak most támadt fel, ma kezd újra élni, még nőnie kell, gyarapodni, fejlődni, haladni. Utól kell érnie a többi nemzeteket, melyek éltek azalatt. Szükségünk van tehát a szabad levegőre, a valódi napsugár áldott melegére, s ha a napsugárt is felbontjuk kémiai elemeire, hogy azt száraz formulárékban adjuk be ifjuságunknak, üres statisztikát előállíthatunk papiroson, de valódi életet, műveltséget soha! Mi tehát ne száraz lelkű hivatalnokok, hanem ihletteljes apostolok legyünk az iskolában, ne az osztályozás szigorú rendszeressége, hanem a lelkesedés felkeltése legyen törekvésünk s a mint a tanítás nem lesz oly kétségbeejtőn száraz, sokkal nagyobb eredményt fogunk előmutathatni, nem a papiroson, hanem a valóságban!

Kolozsvár. *De Gerando Antonina.*

AZ ADOMA LÉLEKTANI ÉS NEVELÉSTANI SZEMPONTBÓL.*

(Első közlemény.)

Az adoma nem áll mindenütt nagy tiszteletben. Az irásművek elméletében csak röviden, fitymálva említik, az irodalom-történet alig vesz róla tudomást, bizonyos művelt, affektált körök pedig lenézik, úgy hogy czélszerűnek tartom magam ezen tárgy választásáért mentegetni.

Az adoma is az emberi szellem termékeihez tartozik, sok lélektani mozzanatot mutat fel, sok tanulságot tartalmaz és sok tekintetben hasonlít a közmondáshoz, a meséhez, az epigramhoz.

Vizsgáljuk például «Rossz szolgának minden órán telik esztendeje» vagy «Késedelem — veszedelem» közmondások alapeszméjét és vonjuk le belőlük a tanulságot, a mi így hangzik: kellő időben kell dolgoznunk. Hasonló tanulságot tartalmaz a «*Tücsök és hangya*» ismert meséje, mely tanítja, hogy a ki nyáron nem dolgozik, annak télen éheznie kell. Majdnem ugyanezt mondja nekünk Vörösmarty következő epigramja:

«Kezdd buzgón, már sokra menél, halad a ki megindult;
Míg porban fetreng a henye, gyáva erő».

Halljunk most egy, az életből merített adomát.

A Kőszegen született báró S . . . . y az előbbi években bankár volt. Egyszer a bankár reggel 9 órakor ment az irodába, de az iroda még be volt zárva. Pár perczczel később jött a szolga, s miután kinyitotta az ajtót, a bankár leült iróasztalához. Később jött csak a gyakornok, még később az alkönyvvezető, azután jött a könyvelő és végül

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában tartott előadás.

a pénztáros. A bankár nem szólt egy szót sem, ámbár haragudott s ott maradt egész délelőtt. Midőn a harang 12-t ütött, a pénztárostól a gyakornokig mindenki a kalapja után nyult, hogy elmenjen. Ekkor így szólt a bankár: «Uraim, önök úgy jönnek mint a miniszterek, de úgy szaladnak el, mint a kőmüvesek.»

Most kérdezem, vajjon ezen adomából nem lehet-e épp úgy megtanulni a munkaszeretetet és a kötelesség teljesítést, mint a közmondásból és epigramból. Míg az utolsók abstrakt módon tanítanak, addig a mese és adoma ugyanezt szemléleti uton teszi.

De az adomának nemcsak az a czélja, hogy tanulságot tartalmazzon, hogy erkölcsileg műveljen, hogy az elmét kiképezze; hanem főczélja az, hogy az unalmat elűzze, hogy mulattasson, hogy a vidámságot felkeltse.

És végül mint a természetbuvár nemcsak az oroszlánt és a rózsát, hanem a filoxerát és a baczillust is, a chemikus nemcsak a bort és tejet, hanem a vizet és vért is, a geologus nemcsak a gránitot és a bazaltot, hanem az agyagot és a kőszenet is megfigyelésének, vizsgálódásának tárgyává teszi: úgy a pszichologusnak is nemcsak az époszt és drámát, hanem az adomát is tanulmányoznia kell.

Ezért úgy hiszem, nem lesz érdektelen, ha a jelen órában az adomával fogunk foglalkozni.

Az adoma egy kis elbeszélés, melyben nemzetek, néposztályok, egyes emberek előnyei, hibái, jó és hamis gondolatai, élczei vannak bemutatva.

Az adoma szó értelméhez hasonlít az *anekdota* értelme. Először használja e szót Procopius Cæsarea, Belizárnak ügyvéde, Justinián császárról irt művében. Anekdota görög szó és annyit jelent mint valami irásban vagy nyomtatásban meg nem jelent, titkos forrásból merített történet.

Az adoma tartalma tehát egy valóban megtörtént vagy költött esemény, egy valóban használt vagy valaki által csak kigondolt élcz, mely által az adoma hőse, korszaka, jelleme egy kis vonás, egy apró nyilatkozat által van lerajzolva, és e szerint két főrészből áll, u. m.: az eseményből és a pointe-ből.

Az esemény, a tétel legyen új, eredeti, ügyesen szőve, kellemes szórakozásban tartó. Az alapgondolat: a pointe, a zárlat legyen rövid, világos, életteljes és csattanós. Így a szellem ezen termékében főkép az élcznek kell megnyilatkoznia, az élcznek, melyben az erős megfigyelési, összehasonlítási és megkülömböztetési tehetség, a gyors apperczepczió, az élénk eszmetársulás, a meleg fantázia, a humorisztikus felfogás és a komikus hajlam nyilvánul.

Az élczes ember nemcsak másokról mond gunyos ítéletet, nemcsak mások viszonyait fogja fel tréfás módon, hanem önmagát is a nevetség, a gúny tárgyává teszi, saját hibái felett tréfálkozik.

Az élénk eszmetársulás folytán eszébe jut a tréfás vonatkozás és azonnal kimondja. Ily ember ösztönszerűleg élczel, mint a fülemile énekel.

Élczes emberek minden nemzetben, minden hitfelekezetben, minden néposztályban találhatók, ezek nélkül a vigjáték, a bohózat, az epigram, a szatira, az adoma lehetetlen volna.

Az adomák már a régi népeknél ismeretesek voltak és el voltak terjedve, és sokszor élczes tartalmukra, csattanós betetézésükre nézve felülmulják az ujabb nemzetek adomáit. Például szolgáljon a következő görög adoma.

Zeno, egy görög bölcsész, a determinizmus tanának alapítója, szolgáját a mészároshoz küldte egy nyelvért. A szolga a kisértésnek nem birt ellentállni, és még az uton megette a nyelvet.

Mikor haza jött, Zeno megkérdé tőle, hogy hova lett a nyelv. Megettem, volt a felelet. Zeno szemrehányásokat tett neki, végül pedig pofon ütötte őt. A szolga ekkor így szól. Hogyan büntethetsz meg engem, mester, mikor magad tanítod, hogy minden előre meg van határozva. Tehetek-e én arról: hogy meg volt határozva, hogy én a nyelvet megegyem? A bölcsész nyugodtan így felelt: Neked az volt meghatározva, hogy a nyelvet megegyed, de az is meg volt határozva, hogy én pofon üsselek.

Sok adoma oly kis elbeszélés, mely egy meghalt, vagy még élő hires embernek ismeretlen tetteit, mondásait örökíti meg; ez a történeti adoma.

Mátyás király, Kinizsy, Széchenyi István, Deák Ferencz, An-

drássy Gyula, Liszt Ferenczről szóló adomáink el vannak terjedve a nép között. A nem rég elhunyt hires homœpatháról, Argenti Döme doktorról szóló adomák között a következőt is olvastam:

Dr. Argenti Váczott lakott, de Szcitowszky János herczegprimás házi orvosa lévén, az azt akarta, hogy Esztergomba költözzék.

A primás csábítgatásaira az orvos így felelt:

— Eminenciád tudhatná, hogy sok olyan orvos van, a ki jó pénzért nagy urakat szivesen kurál; de kevés van, a ki a szegénynek ingyen mediczinát ád.

Az adomák keletkezése leggyakrabban titkos módon történik, anélkül hogy szerzőit ismernők, elterjednek szájról-szájra, nemzedékről-nemzedékre, némelykor rövid életűek, mert csak bizonyos korszakban időszerűek és kedvesek. Az adoma keletkezésére nézve bátor leszek az én tapasztalataimra hivatkozni. Ötven évvel ezelőtt a szünidő alatt látogatóban voltam falun lakó rokonaimnál. Épen Fénélonnak Telemaque czímű könyvét olvastam, egy nagy szótár segítségével, midőn egy öreg paraszt belép a szobába. Nagynéném megkérdezte tőle, hogy mért oly szomorú és levert. A paraszt így felelt: Hogyne lennék szomorú! Ezelőtt egy héttel azt álmodtam, hogy 17 mérő búzát hajtottam két ökrömmel a városba; a búzáért 30 frtot kaptam. Lutriba tettem tehát a 2, 17, 30 számokat... Ma bementem a városba, hogy minő számok jöttek ki és látom e három számot: 3, 17, 30... Oh, én ökör! mért is tettem meg a 2-t, mikor 3-an voltunk...

Én akkor tréfából leirtam az elbeszélést s ha lutri vagy álomról volt szó, elbeszéltem; ezen hosszú idő óta már én is olvastam ez adomát élczlapokban. Az eredeti szerző már meghalt és nem is sejtette, hogy egyszer Magyarországon róla és naivitásáról fognak beszélni.

Minden nemzet, minden hitfelekezet, minden néposztály, minden hivatás, előfordul az adomában, megvilágítva a humor lámpájával. Az idő rövidsége miatt csak egy példát hozok fel. Egy franczia így szól angol barátjához: A te nemzeted egoisztikus nemzet, csak a pénz után törekszik, mi francziák a tiszteletért harczo-

tunk, a gloire után törekedünk. Erre az angol egész nyugodtan azt mondja: Minden nemzet az után vágyódik, mije nincs.

Az adoma tehát sokféle lehet.

Ha az adoma hőseit vizsgáljuk, akkor megkülönböztetünk nemzeti, társadalmi, politikai, katonai, egyházi, női, iskolai, jogi, orvosi, zsidó és czigány adomákat stb.

A legjobb felosztás volna az adomákat a bennük előforduló cselekmények, gyarlóságok, tulajdonságok, jellemvonások szempontjából felosztani pl. a fösvénység, a naivitás szempontjából stb.

A származás szempontjából vannak történeti és magánadomák, vannak olyanok, a melyeknek szerzői ismeretesek és olyanok, a melyeknek szerzői ismeretlenek.

A forrásra nézve tekintetbe kell venni azon élczlapot, a melyben először lett az illető élcz közölve. Ha egy élczlap több évfolyamát elolvassuk, akkor a különböző korszakokat a humor tükrében látjuk.

Az alakra nézve az adoma lehet érdekes és száraz, udvarias és goromba, kedélyes és gúnyos, finom és aljas, eredeti és utánzott, alkalmas és alkalmatlan.

Nincs emberi gondolat, érzelem, vágy, kivánat, nincs szenvedély és tévedés, mely az adomában ne volna gúnyosan, tréfásan illusztrálva.

Míg az emberiség fenn fog állani, addig a naivitás, az együgyűség, az ostobaság, a gyengeség, a hiúság nem fog meg szünni; így az élet mindig anyagot fog szolgáltatni az adomákra. A míg lesznek eredeti, nagy emberek, kiknek feljegyzései, nyilatkozatai feljegyzésre méltók: addig mindig lesznek finom megfigyelésű emberek is, kik az emberek gyengeségeit, gyarlóságait humorisztikus módon a szatira nyelvén fogják másoknak elbeszélni.

Az adoma különös hatása függ az adoma tartalmától és különösen az ember természetétől, szellemi és erkölcsi tulajdonságaitól.

Az ember szeret utánozni, a példa hatalmas vonzóerőt gyakorol. Azért használják az adomákat, hogy velök a hallgatókat utánzásra serkentsék.

Erre vonatkozólag legyen szabad a következő történeti adomát elbeszélem.

Tudvalevő, hogy Erzsébet királyné a magyar nyelvben az első oktatást Falk Miksától, közéletünk e jeles férfiától nyerte. Egyik napon az óra kezdetén a királyasszony Falknak egy itatóspapirfélét adott át, melynek mindkét oldala irónnal volt teleirva. Falk csodálkozva nézte a papirost, mire a királyasszony így szólt:

Tegnap egész nap mindenféle fogadtatásokkal voltam elfoglalva, este udvari hangverseny volt, hangverseny után oly fáradtnak éreztem magamat, hogy azonnal lefeküdtem. De akkor eszembe jutott, hogy még nem készítettem el feladatomat. Elővettem tehát az éjjeli szekrényemen fekvő kalendáriumot és a fiókból egy plajbászt; a kalendáriumból egy lapot téptem ki és arra egy az abban foglalt mesés históriát lefordítottam, hogy Ön — ha már kötelességemet nem teljesíthettem — legalább jóakaratomat lássa!

Ezen adoma a mi királynénknak lelkiismeretességét, szorgalmát mutatja be és utánzásra serkent.

Smiles-nak «Önsegély», «Takarékosság», «Jellem» cz. művei általános tetszésben részesültek, mert a jellemrajzokban alkalmas jellemvonások, felvilágosító, buzdító történeti adomák fordulnak elő.

Az emberi képességekhez tartozik a becsületérzet is. Senki sem szeret gúny, nevetség tárgyává lenni. Az adomák között olyanok is vannak, melyekben az emberi gyengeségek, hibák, a gőgösség, a fösvénység, a hiúság stb., a szenvedélyek a gúny tollával vannak leírva és ez által ezek ellen az undort, az utálatot felkeltik.

A képviselőházban, a népgyűléseken, az egyetemeken, a középiskolákban az adoma soha sem fogja eltéveszteni tanulságos hatását.

Midőn 1870. évben az országgyűlésen az uj birói rendszerre vonatkozó törvényjavaslatot tárgyalták és a bíróságoknak igen sok fokozatát és minden fokozatban pót- és segédbirák felállítását ajánlották, Deák Ferencz ellenbeszédében a következő adomát alkalmazta:

II. József császár, ki udvara cselédségét a legutolsó emberig ismerte, kora reggel egy cselédfélével találkozott, ki meghunyász-

kodva vonult a fal mellé. Kicsoda kend, kérdi a császár az ismeretlentől. Felséges uram, én az udvari hályhafűtő segédjének viczéje vagyok. A császár elmosolyodott és a zsebébe nyúlva pár aranyat vett elő. «Fogja kend, itt van 10 arany, fogadjon kend is magának egy viczét» szólt a császár. És Deák Ferencz elérte czélját.

Az adomák által gyakran jobb képet nyerünk egy korszakról, egy nemzetről, mint egy egész könyv által. Az adoma rövid, jellemző és hatása ez által oly meglepő. Ennek illusztrálására szolgáljon az az adoma, melyet híres tudósunk Vámbéry beszélt el.

Egy keleti királynak volt egy udvari költője, a kinek feladata volt verseket írni, a királynak költeményeket felolvasni és a király költeményeit elolvasni és megbírálni. Egy ily alkalommal a költő nyíltan és bátran megmondta a királynak kedvezőtlen véleményét. A király ezen váratlan nyilatkozatra megharagudott és udvarmesterét hivatván, megparancsolta, hogy a merész költőt az ólba, a szamarak közé csukassa.

Igy is történt, a költő nehány napig a szamarak között volt, míg a király meg nem bocsátott neki.

Néhány hét múlva a király megint hivatta a költőt és felolvasta neki legújabb verseit. A költőnek ezek sem tetszettek és szótlanúl elszaladt. A király utána kiáltott és kérdezte, hová megy. Az ólba... az ólba... felelt a költő.

A felsőbb iskolákban, melyeknek ifjusága már érettebb az adoma óvatos választás mellett nagyon jól alkalmazható.

Az ember természetéhez tartozik az is, hogy az élcz, a meglepő tetszik neki. Azon képzetek, melyek ellentétet, váratlant, finom különbséget, apró hasonlatosságot tartalmaznak, kellemes hangulatot keltenek, megnevettetnek. A nevetés pedig egészséges és üdvös mert a szellemi tréfa felvidítja a lelket.

Alkalmasak a nevetés előidézésére az oly képzetek is, melyek ellentétben állanak egymással, de a kifejezésekben hasonlítanak. Például:

Egy költő udvarolt egy leánynak. Egyszer csak beállít a leány atyjához és megkéri a leány kezét. Az atya kérdezi tőle: mi a kegyed foglalkozása? Én *költő* vagyok. Erre az atya azt mondja: Ha

ön *szerző* volna, szívesen oda adnám leányomat, de miután ön költő, nem teljesíthetem kívánságát.

Az adoma különbséget nem ismer. A gazdag és szegény, a király és koldus előtte egészen egyenlő. Csak az ész teszi a különbséget. Nem az állás magassága, nem a vagyon nagysága, hanem a szellem felsőbbsége dönt. Azért nagyon gyakran az adomában nem a szegény, a gyenge, hanem ellenkezőleg a gazdag, a hatalmas lesz a gúny tárgya.

Egy fejedelem egy zárda látogatása alkalmával így szól a főnöknek. Ha főtisztelendő úr annyi tokot eszik, könnyen tokká válhatik. A főnök azonnal felelt. Ha ez lehetséges, akkor jó lesz, ha Felséged óvakodni fog a marhahús evésétől. Hogy az egyszerű pap oly gyorsan lefőzte a fejedelmet: bátorsága, lélekjelenléte tetszik a hallgatónak.

A tanító, különösen a tanítóképző intézeti tanár, az adomát gyakran felhasználhatja nemcsak mint tanítási, hanem mint az előadást fűszerező eszközt. Az iskolai élet elég gazdag oly eseményekben, melyek adomákban tartják fen magukat és a gyermekek gondolkodás módját, képzeteit, kívánságait, érzelmeit visszatükrözik, a tanárok gyengeségeit gúnyosan leirják és a melyek különösen a pszichologiai előadások alkalmával jól alkalmazhatók.

A tanítási czélra szolgáló adomát azonban jól meg kell válogatni, mert a nyers, pórias kifejezésekkel fűszerezett adomák rontják a jó izlést, sőt az oly adomák, melyek a legszentebb, legmagasabb eszméket és személyeket a gúny, a kinevetés tárgyává teszik, káros befolyással birnak a nép és ifjuság erkölcsös gondolkodására és művelődésére.

A hús jó táplálék, de bizonyos rossz állatok húsa és bizonyos rossz állapotú hús majdnem méreg. Tehát csak a történeti, valóban tanulságos, szellemes, izléses, élczes és illedelmes adomákat alkalmazzuk.

Budapest. *Léderer Ábrahám.*

EGY NÖVÉNYTANI LECZKE

a felsőbb leányiskola II. osztályában.

Meglehet, sajátságosnak tünik fel, hogy egy növénytani leczke leirására vállalkozom. «Hiszen ez olyan egyszerű, s a miként je magától érthető», gondolja valaki. Megvallom, én is gondolkoztam rajta: megtegyem-e? Nem azért, mintha magam is nagyon egyszerűnek találnám e dolgot, de — talán könnyebb valamiről tanítni, mint a tanítást magát leírni. S viszont: könnyebb a tanításról elméleti szabályokat írni, mint gyakorlatban bemutatni, miképen kell vagy kellene tanítni. Épen ezért óhajtandó volna, ha minél többször találkoznánk a pedagogiai lapokban egy-egy gyakorlati tanítás leirásával.

Ha többen vállalkoznának e munkára, azaz ha többen közölnék a felsőbb leányiskola tárgyainak módszeres kezelését: így nem csak azt érnők el, hogy lassanként a felsőbb leányiskola tanítási anyaga egészen vagy legalább nagy részben gyakorlati feldolgozást nyerne; de sok életre való gondolat kerülne ezen az úton felszínre, jutna a gyakorlati térre, s válnék a tanítás hasznára; olyan gondolat vagy inkább fogás és módszer, a melyet most talán még kevesen ismernek és kevesen hasznosítanak.

S ha ugyanazon tárgyat többen dolgoznák fel, a kezelést is különböző oldalról lehetne megvilágítni és a tanításra nézve gyümölcsözővé tenni. A nevelés- és oktatástanok számos elméleti utasítást adnak, csak a gyakorlat kevés mindenütt; pedig erre van legnagyobb szükségünk.

Csupán ezek a gondolatok vezettek e gyakorlati tanítás leirásánál; világért sem az a képzelődés, hogy mintát nyújtsak.

Csupán a felmerült eszmét követő kisérlet ez és nem a megtestesült ideál.

*

Képzeljük hát magunkat egy szép őszi reggel a II. osztály tantermében s tanítsunk a *napraforgóról.*

Szemléltetési eszközül annyi vagy legalább félannyi napraforgó példányt osztok ki, a hány gyermek van az osztályban. Azon kívül kéznél van egy magvas napraforgó, több bóbitás termés, egy darab valamely honi fa törzséből (hossz- vagy keresztmetszetben), A napraforgón kivül nehány faj más fészkes növény. Legalább egy, de ha lehet, több kézi nagyító; tulajdonképen minden gyermek kezébe kellene egy, hogy idővesztegetés nélkül valamennyien egyszerre nézhessék az apróbb szerveket. Ez persze csak ábránd, legalább nálunk.

Élő virágokon kívül czélszerű szemléltetési eszközök a fészkes virágzatot s ennek egyes részeit feltüntető ábrák; pl. a Zippel-Bollmann-félék.

A növények kiosztása, ha csak lehetséges, tanóra előtt történik, hogy ezzel se vesztegessük az időt. (Az egyes padokra tétetjük a példányokat, miután az órák közötti szüneteket tanítványaink nem töltik a tanteremben.)

S miután már a megelőző évben tanultak a napraforgóval rokon gyermeklánczfűről, a tanítás folyamában erre is visszaemlékeztetjük a gyermeket, s alkalomszerűleg összehasonlítást teszünk vagy tétetünk más növények és a napraforgó bizonyos szervei közt.

De fogjunk már a tanításhoz.

Vegye mindenki kezébe a napraforgót!

Látták-e már valahol nőni, virágozni e növényt?

Mondja el *A*..., a mit a napraforgó *termőhelyéről* tud!

Gyermek: Láttam kertben és szántóföldeken.

Tanító: Mind a mellett, hogy sokfelé nő hazánkban, mégsem itthonos növényünk. Amerikából hozták mint dísznövényt a XVI. században. Most nézzük meg, milyen a növény *gyökere?*

S mondja el azt is az eddig tanultak alapján: mi a gyökér feladata?

Gyermek: A napraforgó gyökere erős karógyökér; feladata az, hogy a növényt a földhöz kösse és tápláló nedveket szívjon a növény számára.

Tanító: Beszéljen a növény *száráról B...!* Milyen magas? Milyen a felülete?

Gyermek: A szár körülbelül 1 méter magas; felülete érdes, barázdás.

Egy jelentkező: Én láttam 2—3 méter magasságú napraforgókat is.

Tanító: Csakugyan vannak ilyen magas napraforgók. Tehát olyan magasak, mint egy-egy kis fa. Mindamellett mondhatnók-e fának a napraforgót?

Gyermek: Nem mondhatnók, mert a fa szára vastagabb, s a fának sokkal több ága van.

Tanító: Ez is igaz; de nézzük meg a szár szerkezetét, s hasonlítsuk össze ezzel a fenyőfa-átmetszettel. Vágjanak le egy darabot a napraforgó szárából is!

Hogy nevezzük a kérgen és hántson belől levő kemény szövetet itt a fenyőfa törzsében? *O...!*

Gyermek: Fakelmének.

Tanító: És a fakelmében látható gyűrűket?

Gyermek: Évgyűrűknek.

Tanító: Látunk-e fakelmét és évgyűrűket a napraforgó szárában?

Gyermek: Nem látunk.

Tanító: Milyen szövettel van tehát a szár belseje kitöltve: kemény, fanemű vagy laza, szivacsos szövettel?

Gyermek: Fehér, laza, szivacsos szövettel.

Tanító: Érdekes a szárról azt is megjegyeznünk, hogy csak nehány hó alatt nő ilyen magasságra. Márcziusban vagy áprilisban ültetik el a magvát, s szeptemberben már elérte a 2—3 métert. Hazánkban bármely fának sok évre van szüksége, hogy ilyen magasságra nőjön... Beszéljen a *levelekről D...!*

Gyermek: A levelek váltogatók.

Tanító: Mit ért ez alatt?

Gyermek: Azt értem, hogy a levelek nem átellenesen, hanem különböző magasságban ülnek.

Tanító: Folytassa *E...!*

Gyermek: A levélnyél rövid, szőrös; a lemez tojásdad, érdes, szélei fogasok, erei vagy edényei elágazók.

Tanító: Mit tanult a levelek czéljáról, mennyiben fontosak a növény életére?

Gyermek: A levelek a növény lélekző szervei, s a levelek sejtjeiben készül a növények legfontosabb tápláléka: a keményítő.

Tanító: Rajzolja le a táblára a lélekző szájakat *F...!* Beszéljen a virágról *Sz...!*

Gyermek: A szár felül elágazik, s minden ág végén egy-egy virág ül.

Tanító: Helyesen mondta-e *Sz...*, hogy az ágak végén *egy-egy virág* ül? Vajjon egyetlen virág-e az? Gondoljanak vissza a gyermeklánczfűre; mit mondtunk annak virágjáról?

Gyermek: A szár csúcsa felül kiszélesedik, az ú. n. vaczkot alkotja; s ezen sok, sok virág ül, a hány sziromlevél, annyi virág.

Tanító: S hogy neveztük az ilyen virágzatot?

Gyermek: Fészekvirágzatnak.

Tanító: Miféle szervek ülnek a fészek külső részén?

Gyermek: Zöld levelek.

Tanító: E leveleket fedő leveleknek nevezzük, miután közös csészét alkotnak és fedik, védelmezik a fészekben ülő virágokat... Most nézzük meg azt is, vajjon a napraforgó fészkében mind egyenlő virágok ülnek, mint a gyermeklánczfűnél? Milyenek a szélső virágok s milyenek a belsők? Mondja meg *H...!*

Gyermek: A külsők nyelvalakúak; a belsők csőalakúak.

Tanító: Nézzük meg a belső virágokat a kézi nagyítóval. E czélból vágjuk először ketté a virágzati tengelyt vagy vaczkot... s most vegyünk ki egy virágot. Igy még tisztábban látszik, hogy a

virág valóban csőalakú... Nézzük rendre az egyes részeket; előbb alulról fölfelé... Minek neveztük a gyermeklánczfűnél azt az alsó, tojásdad szervet?

Gyermek: Magháznak.

Tanító: Mit lát a magház csúcsán?

Gyermek: Két levélkét, s ezek közt egy csőalakú, sárga szirmot, az egyszirmú pártát.

Tanító: Vajjon mit képviselnek a párta tövénél ülő levélkék? Mit mondtunk a gyermeklánczfűnél a magházon körben ülő szőrszálakról? Mit képviselnek azok?

Gyermek: A csészét.

Tanító: A napraforgónál pedig e levélkék képviselik a csészét... Nyissuk föl a pártát egy tűvel, s nézzük meg a kézinagyítóval miféle szervek ülnek a pártán belől? Mi lehet az az ívalakban jobbra és balra hajló szerv?

Gyermek: A két bibe.

Tanító: S miből emelkedik ki a bibe?

Gyermek: Egy kis csőből.

Tanító: De mi lehet az a csőalakú szerv? Miféle sárga por hull ki belőle?

Gyermek: Az a cső a porzó, s a por, virágpor.

Tanító: Csupán egy porzó volna ott? Számítsák meg: hány csúcsa van e csőnek?

Gyermek: A csőnek öt csúcsa van.

Tanító: Messék föl egy tűvel a csövet, s meggyőződnek róla, hogy a hány csúcsa van, annyi portokból van összenőve. Linné Károly, a nagy svéd természettudós, a kiről már beszéltünk, azokat a növényeket, a melyeknek virágjában az öt porzó tokja egy csővé nőtt össze: *porhoncsöves* növényeknek nevezte... Most már nézzük meg a képen is a fészkes virágzat részeit... Melyik a vaczok? A csésze? A párta? A bibe? A porhoncső? A magház? (A tanuló mutatja a megnevezett részeket.)

Vegyük még egyszer elő a napraforgót, s nézzük meg azt is: vajjon a nyelvalakú virágoknak van-e porzója és termője?

Gyermek: Nincsen se porzója, se termője.

Tanító: Lesz-e termése az olyan virágnak, a melynek termője nincsen? *M!*

Gyermek: Nem lesz; mert a termés a termőből fejlődik.

Tanító: Ime, itt van egy olyan napraforgó, melynek termései már elég fejlettek arra, hogy azoknak kinézésével, alakjával megismerkedhessünk. Az ilyen termést, a mely egyszerű alakjával a gabonaszemre emlékeztet, s miként az, magától soha sem nyílik föl: *szemtermésnek* nevezzük. Hogy neveztük a gyermeklánczfű bóbitás termését?

Gyermek: Bóbitás szemnek.

Tanító: A napraforgó tányéralakú virágzatában sok, sok termés fejlődik, s minden termésben egy-egy mag van, mintha a természet azért csoportosított volna annyi virágot egymás mellé, hogy kis helyen több magot tudjon a növény létrehozni. A magvak olajat tartalmaznak.

S mit gondolnak, ha csak egy virágocska volna itt, ép olyan feltünő lenne a növény, mint így e sok egymás mellett álló virággal? S vajjon a lepke vagy méh melyiket veszi hamarább észre: a magános, kis virágot, vagy e nagy csoportot: a virágfészket? Mondja meg *K!*

Gyermek: A virágfészek feltünőbb, azt a méh vagy pillangó is előbb észre veszi.

Tanító: S miután e csőalakú virágokból csakis a hosszú nyelvű méh vagy lepke szívhatja ki a mézet; más rovar hasztalanul szállna e virágokra, nem kapna mézet. De a virágnak nincs-e haszna abból, hogy a méh reá száll mézért? Ki emlékszik? Az ajakos növényeknél már beszéltünk erről.

Egy jelentkező: A virágnak is van haszna a méh látogatásából, mert, a míg a méh a mézet nyalja a virágból, addig reá tapad a virágpor, s a mikor más virágra száll, a por a bibére tapad; így termékenyül meg egyik termő a másik után.

Tanító: Itt látnak még nehány fészkes növényt. Nevezze meg ezeket *C!*

Gyermek: Georgina, őszi rózsa, bogács...

Tanító: S ez itt szikfű, ez meg búzavirág. *Mindazon növé-*

nyeket, a melyeknek virágzata fészek: fészkes növényeknek hívjuk. Az összes virágos növények tizedrésze fészkes növény. Nézzük meg még egyszer a *bóbítás szemet.* Ebben a dobozban van elég! Ez pl. a buzavirág termése. Ime, hogy repül! Mire való hát a bóbita? Mondja meg *D!*

Gyermek: Hogy a szél a növény termését elhordja, s a növény így könnyebben terjedjen.

Tanító: Vajjon más növények magvai vagy termései el vannak-e látva hasonló repülő szervekkel? Emlékeznek a juharfára, fűzfára? Ime, itt látják e fák terméseit újra. Mi czélja van e pelyheknek, szárnyaknak a fűz- és juharfánál is? *L!*

Gyermek: E pelyheknek és szárnyaknak is az a czélja, hogy a fák könnyebben terjedjenek.

Tanító: Igy vándorolnak a növények magvaik és terméseik által. Olvassák el majd valamelyik szünnapon Tompa *Virágregék* című könyvéből a gyermeklánczfű regéjét, meglátják, milyen szépen regél a gyermeklánczfű vándorlásáról. A következő órára pedig olvassák el a tankönyvükből a napraforgót!

*

Ez volna tehát — a mint elől is említettem, — egy órára szóló tárgy a növénytan köréből. S ismétlem: közlésével az a czélom, hogy fölhivjam a figyelmet a didaktika e nemére, s a felsőbb leányiskola tanítási anyagának ilyen értelemben való földolgozására. Eszme eszmét teremt.

A felfogások különbözők lehetnek ugyan a tanítás módszerére nézve; de minden felfogásból azt lehetne ilyen formán érvényesíteni, a mi legközelebb jár a czélhoz. Mert «semmit sem tettünk meg, a mit jobban tenni ne lehetne». S mivel mindig a tökéletesebb felé kell törekednünk, nem szabad elkerülnünk épen azokat a gyakorlati eszközöket, a melyek a czél felé vezető ösvényeket a legjobban megvilágítják.

Kolozsvár.

Binder Laura.

AZ «EÖTVÖS-ALAP».

Az «Eötvös-alap» ez évi közgyűlése febr. 2-án a szokott ünnepiesség nélkül folyt le. Az elnökség tekintettel a népoktatási törvény huszonötödik évfordulója alkalmával csak nemrég tartott emlékünnepre s az ép most lezajlott *Jókai*-ünnepekre, az ünnepélyes közgyűlést s emlékbeszédeket ez alkalommal mellőzte. A közgyűlés azonban így is népes volt s az «Eötvös-alap» gyarapodásáról örvendetes adatokat tett köztudomásúvá.

Kiemeljük ezek közül a következőket: Az «Eötvös-alap» összes tőkésített vagyona 60,478 frt. Ebből a «Tanítók Háza» alapjáé 11,633 frt. Eddigelé 36,275 frtot nyújtott részint ösztöndíjak, részint segélyösszegek alakjában a hozzá folyamodóknak s ily módon 217 róm. kath., 116 ev. ref., 96 ág. ev., 11 görög kath., 8 unitárius és 70 izr. vallású, összesen 517 tanítói család gondjait enyhítette s ezenfelül a «Tanítók orsz. árvaházá»-nak a költségeihez is 2204 frttal járult.

A «központi gyűjtő- és kezelő orsz. bizottság» minden lehetőt megtesz arra nézve, hogy az «alap» vagyonát növelje s a hozzá folyamodó szegény tanítókat, azok özvegyeit és árva gyermekeit segélyezze. E végből szerkesztette «*A koronázás örömünnepe*» című füzetet, mely az «Eötvös-alapnak» 468 frtot jövedelmezett; e végből adta ki legutóbb a «*Jókai Mór* 50 éves írói működésének örömünnepe» című, a tanuló ifjúság és a magyar nép számára írt, hazafias olvasmányokat tartalmazó füzetet.

Megkereste ez évben a budapesti szállodások, vendéglősök és korcsmárosok ipartestületét is, minek az lett az örvendetes eredménye, hogy a budapesti szálloda- és vendéglőtulajdonosok közül 20-an kegyesek voltak egy-egy, a budapesti tudományos egyetemeken vagy egyéb fő- és szakiskolákon tanuló ifjúnak az 1893—94. tanév tartamára ingyen ebédet felajánlani. Az «Eötvös-alap» részére feljánlott ezen jótéteményben 20 ifjú tanuló részesül, mely nemes adomány legkisebb értékben 2000 forintnyi összegnek felel meg.

A múlt évben befolyt: egy forintos tagsági díjakban 1134 frt; adományokból 391 frt 52 kr.; tanitó-egyletek évi járulékai-,

adományai- és gyűjtéseiből 160 frt 13 kr.; Királyi Pál hagyatékából 8000 lrt; pénzintézetek adományaiból 324 frt 80 kr.; perzselyekből és az alapnak jövedelmező könyvek után 511 frt 47 kr.; a közigazgatási hatóságok adományaiból 118 frt 20 kr.; a «Tanítók háza» alapja javára 1098 frt 63 kr.; tőkekamat fejében 2242 frt 69 kr.; a nm. vallás- és közokt. miniszter adománya a Rökk-féle kulturalapból 200 frt; tőkésített adomány 1555 frt 05 kr.; pénztári egyenleg az 1892. év végén 3285 frt 74 kr, összes bevétel 19,027 frt 44 kr. Levonva ebből a 15,910 frt 05 kr. évi kiadást, a 3117 frt 39 kr. tiszta jövedelemből a bizottság ösztöndíjakra és segélyekre fordít 1350 frtot, betegségben sínlődő rendes tagoknak nyujt 270 frtot, a «magyarországi tanítók házának» alapjához csatol 135 forintot; beteg tanítók menedékháza alapjára ad 135 frtot; a Tanítók országos árvaházának alapjához ad 270 frtot, a Rökk Szilárd, Rökk Pál, Gyertyánffy, Léderer, Zirzen, Békey, Örley és Péterfy-féle alapítványok kamataiból kioszt 395 frtot; az egyesület tőkésített vagyonához csatol 540 forintot; a «Tanítók háza» vagyonának 1894. évi kamatjából kioszt 450 forintot.

Az «Eötvös-alapot gyüjtő és kezelő országos bizottság» az 1893. évben befolyt tiszta jövedelemből néhány *száz* és több *ötven* forintos ösztöndíjat és segélyösszeget alkotott s arra pályázatot hirdet. A folyamodványok *Lakits* Vendel egyesületi titkárhoz (Budapest, VI. ker. Érsek-utcza 4. szám) legkésőbb f. évi julius hó 10-ig küldendők be.

Ugyancsak a fentnevezett bizottsághoz intézendők az Eötvös-alappal szoros kapcsolatban álló *Rökk* Szilárd, *Rökk* Pál, *Zirzen* Janka, *Örley* János, *Léderer* Ábrahám, *Gyertyánffy* István és *Péterfy* Sándor-féle alapítványok 50—50 frtnyi jótéteményeinek elnyerése czéljából benyujtandó folyamodványok is.

Ösztöndíjban és segélyben csak azon egyének részesülhetnek, a kik az «Eötvös-alap» rendes tagjaiul felvétették magukat, kik az egy forintnyi tagsági díjat már legalább is öt ízben beszolgáltatták, vagy a kik a 20 frt örökös tagsági tőkét teljesen befizették; avagy a kik az elhunyt rendes tagoknak özvegyei vagy árvái, esetleg kenyérkeresetre képtelen nyomorék utódai. Senki sem részesülhet az «Eötvös-alap» jótéteményében, a ki ahhoz az alapszabályokban előírt mértékben nem járult. Ez idő szerint, a kik már három ízben részesültek az alap jótéteményében, nem számíthatnak sem ösztöndíjra, sem segélyösszegre. A Gyertyánffy István-féle alapítvány 50 frtos segélyösszegeért a folyamodványok — ajánlás végett — az «Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület» választmányához intézendők.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A képzőintézeti tanárok és tanítónők képeztetésének kérdésével foglalkozott február hóban az orsz. Közoktatási tanács. Az elnöki javaslat, a melyet csekély módosítással elfogadtak, foglalkozik először azon tanfolyammal, a melyet 1892. márczius 1-től julius végeig a Fröbel-nőegyesület képzőjében tartottak. Majd hivatkozik arra, hogy az 1891. XV. t. cz. legalább is polgári iskola, tanítói vagy tanítónői oklevelet követel a jelölttől. Erre nézve azon megszorítást kívánja, hogy a kisdedóvónő-tanár-képző intézeti külön tanfolyamra csak oly egyéneket vegyenek fel, a kiknek legalább is jeles általános osztályzatú polgári iskolai tanítói vagy tanítónői oklevelök van, még pedig vagy a nyelvtörténettudományi szakcsoportból, vagy ha más tudományos szakcsoportból, akkor e mellett a zenéből is. Mindakét esetben a német s lehetőleg még egy idegen (franczia vagy angol) nyelv ismerete követeltetik, a végből, hogy az illető képes legyen a külföld pedagogiai haladását is figyelemmel kisérni.

Magától értetődik, hogy a nyelvi és filozófiai szakcsoportból középiskolákra képesített tanároknak a tanfolyamra való felvétele nemcsak hogy kizárva nincs, de kivánatosnak látszik.

A tanfolyam tárgyai: 1. *a) Boncz- és élettan* általánosságban. *b)* Egészségtan, különös tekintettel a gyermekkorra s a kisdedóvás feladataira. 2. *a)* Általános lélektan, — s evvel kapcsolatban vagy külön logika és ethika. *b) Általános pedagogia*, a nevelés- és oktatástan egész körét tekintve. *c)* A kisdedóvás elméleti és gyakorlati ismertetése, tekintettel az ügy állására a mivelt államokban. *d)* Tájékoztatás a kisdedóvás irodalmában. Ezen tantárgyak előadására tudományos, egyetemi készültségű férfiak alkalmazandók, miért is a tanfolyam, véleményük szerint, csak egyetemmel biró városban rendezhető.

Az elméleti előadásokkal párhuzamban halad a jelöltek gyakorlati kiképzése, melynek, miként a törvény is rendeli, valamely kiválóbb kisdedóvóképző intézetben kell történni.

E kiképzés a következőből áll: Hoszpitálás a kisdedóvóképző intézetbeli tanításokon; gyakorlati tanítás; kisdedóvódákban való hoszpitálás; a foglalkozás és vezetés gyakorlása stb.

A tanács felveti azt a kérdést, nem volna-e helyes és indokolt, egyuttal általában a tanítóképző-intézeti tanár- és tanítónő-képzés ügyét is oly módon rendezni, hogy a létesítendő tanfolyam mindkét irányban adja meg a kivánatos pedagogiai készültséget?

Köztudomásu dolog, hogy a tanító- és tanítónő-képzők tanárainak

megfelelő képzéséről való gondoskodás egyik elsőrendű oktatásügyi szükség.

A budapesti polgári iskolai tanítóképző intézettel s a VI. ker. polgári iskolai tanítónőképzővel kapcsolatos gyakorlati tanfolyamot illetőleg az onnan kikerült tanerők tudomásunk szerint a gyakorlatban igen jól beváltak. Mindazonáltal maguk az érdekelt intézetek sincsenek megelégedve a tanfolyamok jelenlegi szervezetével és ismételten sürgették azoknak végleges rendezését.

Nézetük szerint a tanító- és tanítónő-képzők tanárainak és tanítónőinek szaktudományi képzésükön felül kizárólag alapos pedagogiai készültséget kell adni, olyat, a minő a kisdedóvónő-képzők tanárai számára kívánatos. Ennélfogva a fentebb felsorolt előadások nagy részét mind a három képző tanár- és tanítónő-jelöltjei közösen hallgathatnák és csupán nehány (részint a kisdedóvásra, részint a népiskolai tanító-képzésre vonatkozó speciális) előadást illetőleg kellene bizonyos bifurcatiót létesiteni, egyfelől a kisdedóvó-, másfelől a tanító- és tanítónő képzői tanár- és tanítónő-jelöltekre nézve.

Ily módon azután a kisdedóvónő-képzők tanárainak és tanítónőinek kiképzésére létesítendő tanfolyam egyuttal a tanító- és tanítónőképzők tanárainak és tanítónőinek pedagogiai elméleti kiképzésére is szolgálna, míg gyakorlati kiképzésöket mint eddig, úgy ezután is a polgári iskolai tanító- és tanítónőképző- intézetekben nyerhetnék. (Magyar Tanítóképző).

*

Rapos József, az alapnevelés lánglelkű bajnoka halt meg ez év január 20-án, életének 79 évében. Azok közé az idealisták közé tartozott, kik egy eszméért lelkesülvén, összes tehetségüket, munkásságukat, vagyonukat képesek annak szolgálatában feláldozni. Elhunytáról leánya, Dorogsághy Dénesné, fővárosi tanítónő, a következő meleg szavakkal emlékezik meg a «Népnevelők Lapja» hasábjain:

«Az én kedves, jó atyám nincs többé! . . .

Az a f. hó 20-án megtörtént szörnyűséges pillanat, melyben azok a rideg kezű munkások alig várván az «Amen»-t oly síváron és századunkat jellemző sürgető lótás-futás módjára kapták föl a nekem oly szent, drága halottat: engem vakká, süketté, érzéktelenné tett minden külső dolog iránt. Idegeimet reszketegség szállta meg, egészemben zsibbadás és fásultság fogott el, csak fejem égett a benne vergődő tiltakozásoktól, melyek ellenállhatlanul mozgásra nyiták ajkamat, de a mely gondolatoknak nagy fokú erőtlenségem hangot adni nem tudott.

De azt tudom, hogy kiáltani szerettem volna: tegyétek le! Én nem eresztem őt ezen legeslegutolsó útjára, míg el nem mondom, hogy ez az egyszerű koporsó a legnemesebb jellemet, egy kimagasló alakot zár magában; hogy: kristálytiszta, színarany volt ő teljesen.

Hogy: a míg élt, fiatal korától kezdve egészen e majdnem 80 évéig, eleinte tanulmányozással, majd sokoldalú költekezéssel, később csodás erejű munkálkodással, majd ismét ideális gondolkozással, de mindig, mind a négy időszakon keresztül egy kiapadhatlan, egy Széchenyiféle lángoló szeretettel és lelkesedéssel tanult, költekezett, munkált és bölcselkedett azért, hogy a nemzetet, a társadalmat, a benne mételyként

romboló káros életű, elferdült erkölcsű, szánandó lényektől megóvhassa; vagyis hogy az ő megalkotott, kidolgozott, nagyszabású nevelési rendszerével és különösen a szerinte nélkülözhetlen alapneveléssel is amazoknak helyét testileg, értelmileg és erkölcsileg jól nevelt, megnemesített polgárokkal tölthesse be. Ezen hosszú időn keresztül csak egyetlen egy hibát követett el, hogy önmagáról teljesen megfeledkezett!

Hogy: az a nemes lemondás, az az önmegtagadás, az az önfeláldozás, melyet egész életén át oly következetességgel folytatott, valóban a csodás-életű emberek sorába emelik!

Kedves jó atyám! azt az elismerést, vagy hívebben mondva, azt az igaz itéletet, melyre a jogos igazság nevében még ezen utolsó napjaidban is annyi hitbeli bizalommal reménykedtél: találd föl ott a mennyekben, a legigazabb birónál, az igazak országában, Amen!»

*

Tanfolyam népiskolai tanítónők számára Németországban. A pedagogiailag oly alaposan művelt Németország mindenképen gondoskodik a tanítónők továbbképzéséről. Érdekes tudnunk, hogy jelenleg ott is behatóan foglalkoznak a kézimunka tanítás kérdésével, illetve — javításával. E czélból legújabban tanfolyamot nyitottak a női *kézimunka módszeres oktatásából* népiskolai tanítónők számára. A tanfolyam ingyenes és hogy minél többen részt vehessenek benne, egyszerre több helyen tartatik meg. Így *minden* kormánykerületében 5 különböző helyen. A hallgatók, kik jó eredménynyel teszik le a vizsgálatot, bizonyítványt kapnak, mely őket a kézimunka tanítására feljogosítja.

Wiedenbrückben az első ünnepies zárvizsgálat mult év szeptember havában volt, a tanfelügyelő és más illetékes egyének jelenlétében. A 3 heti tanfolyam a legszebb sikerrel ment végbe, a mit úgy a próbatanítások, mint a kiállított munkák fényesen bizonyítottak. A tanfelügyelő, az ünnepély végén tartott beszédében, különösen hangsúlyozta a helyes kézimunka- oktatás nagy jelentőségét és horderejét *nevelési* és *gazdasági* szempontból és megjegyezte, hogy 1872 óta ugyan kötelező a kézimunka-oktatás a népiskolában, de hogy az eredmény nem mindig kielégítő, a mi leginkább annak a körülménynek tulajdonítható, hogy még mindig nagy hiány van oly tanítónőkben, a kik technikailag és módszerileg a kellő készültséggel bírnak (ez illik reánk is!). E hiányon a megnyitott tanfolyamok remélhetőleg segíteni fognak.

Azt hiszem, hogy a tanterv és tananyag reviziója után nálunk is ilyen tanfolyamokkal lehetne legalaposabban segíteni a kézimunka-oktatás hiányain.

*

A «Márta-egylet» megalakulása. A női cselédügy rendezése és javítása czéljából Budapesten «Márta-egylet» név alatt új egyesület alakult. Az ideiglenes választmány által elkészített alapszabálytervezetet a belügyminiszter jóváhagyván, az alakuló közgyűlést február hó 10-én a Lipót-utczai városház társalgó termében nagy érdeklődés mellett tartották meg. Az új egyesület czéljai közé felvette *a cselédközvetítés teljesitését, a cseléd-menház alapitását, a cselédképzés elősegitését is.*

Célját képezi továbbá az egyesületnek mindazon gyakorlati társadalmi intézmények létesítése, melyek a cselédügy és az azzal kapcsolatos kérdések terén a jövőben az egyesület munkakörébe vonhatók, valamint az ide vonatkozó törvényes intézkedések esetleges megváltoztatása iránti mozgalom megindítása.

Az alakuló közgyűlésen megválasztották a tisztikart és a választmány tagjait (50 nő és 30 férfi tagot, kik között társadalmunk sok kitünősége foglal helyet. A tisztikar a következőképen alakult meg: elnök lett: lovag Falk Zsigmond, alelnökök: Komócsy Józsefné, Fekete Józsefné és György Aladár; főtitkár: dr. Mandello Gyula; titkár: dr. Kállay Miklós; jegyző: Sziklay János; pénztárnok: dr. Kemény Miklós; ellenőr: Zipernovszky Károlyné. Az egyesület rendes tagja évenkint 5 koronát, a pártoló tagok egyszersmindenkorra 50, az alapítók 200 koronát fizetnek. Ajánljuk az egyesületet olvasóink figyelmébe.

*

A Mária Dorothea-egyesület választmányi gyülése, melyet február hó 11-én tartottak meg, előkészítette az egyesületnek márczius hó 11-én tartandó közgyűlését. Felolvasták és tudomásul vették a titkári jelentést, melyet, mint a választmány évi jelentését, a pénztár állapotáról szóló kimutatást és más az egyesületre vonatkozó közleményeket, az évi meghivóban kinyomatni és az összes fővárosi és vidéki tagoknak megküldeni határoztak. A pénztári kimutatás sok örvendetes adatot tüntet fel: Az egyesület tőkésített vagyona 84,156 frt 59 krt tesz, mely a mult évihez képest 68,617 frt 42 krnyi gyarapodást tesz. Az 1893-ik évi bevétel tett 21,841 frt 39 krt, a kiadás 19,294 frt 79 krt, pénztári maradék 2546 frt 64 krt. A bevételek között nagyobb összeget tesz Luczné 4000 frtos alapítványa, tagdijak és adományokból befolyt 2219 frt 83 kr; az elhelyező iroda bevétele tett 766 frt 58 krt, építkezésre 1800 frt. Nagyobb kiadási tételek voltak: Az építkezés költségeire fizettek Pucher építésznek 4305 frt 96 krt; «Otthon» fentartására 4400 frt; segélyezésre 340 frtot. Alapítványokra fordítottak 7363 frtot. Az elhelyező iroda által alkalmazást talált 70 tanítónő és nevelőnő. A vidéki körök beterjesztett alapszabályait végleg elfogadták s a közgyűlés elé terjesztik.

*

A M. D. E. budapesti tanitónői szakosztálya február hó 10-én tartott havi értekezletén mintegy 70 fővárosi tanítónő vett részt. Nagy érdeklődéssel vitatták tovább a női kézimunka-oktatás köréből felvetett kérdéseket. A vitában a pestmegyei tanfelügyelő, Tóth József, is részt vett s tapasztafalainak sulyát vetvén a mérlegbe, többséget szerzett azoknak, kik kivánták, hogy a kézimunka-oktatást már *az elemi iskola első osztályában kezdjék el* — természetesen a gyermekek fejlettségi fokának megfelelő foglalkoztatással. A vitát Freund Vilma fővárosi tanítónő felolvasása követte, melyet jövő számunkban közlünk. Az ülésen ez alkalommal sok zenetanítónő is vett részt s igen sok vendég, a mit annak lehet tulajdonítani, hogy a jelenlévők, Kárpáti Irén és Zöllner Erzsi szívességéből, zenei műélvezetben is részesültek. Kárpáti Irén zenetanítónő ugyanis Zöllner Erzsi zongorakisérete mellett Beriot «Hegedüverseny«-ét adta elő, nemcsak nagy preczisitással, de valóban finom művészi

felfogással. A közönség lelkes hangulatban oszlott szét. a jelenlevő zenetanítónőket a szép siker pedig arra buzdította, hogy a szakosztályi üléseken való gyakrabbi közreműködésüket megigérjék. Ez igéret beváltása sokat fog az ülések élénkítésére nézve tenni.

*

A. M. D. E. Ujvidéki köre. Előttünk fekszik a kör közgyűlése elé terjesztett évi jelentés, melyből kitünik, hogy a kör a nemzeti nőnevelés eszméjének terjesztésére s az egyesület czéljainak megvalósítására nemcsak sokat áldozott, hanem fáradozásaival valóban szép sikereket ért el. Sikerült megnyerniök czéljaik elősegítésére a város előkelő hölgyközönségét, kik e harmadik ünnepélyes közgyűlésre nagy számmal jelentek meg, s lelkesen hallgatták meg Nemessányi Adél köri elnöknek szép buzdító beszédét. A jelentésből kiemeljük a következőket: A három év előtt megalakult kör erős egyesületté fejlődött; 10 tag kezdeményezte, ma van 129 tag, czek között rendes 39, pártoló 90; vidéki tag 11, férfitag van 26. Tartottak 7 köri ülést (a közgyűlésen kivül) mind felolvasásokkal egybekötve. A felolvasásokon résztvett tagok maximuma 62 volt. Az évi üléseken 5 tag összesen 12 értekezést olvasott fel; a felolvasók voltak: Belohorszky János, Breger Adél, Fizély Julia, Fodor Janka, Patekné Anna, Petrikné Anna, Weisz Berta. A pénztári bevétel 187 frt 47 krt tett. Ebből a központba küldtek 36 frtot, a többit nagyobbrészt a könyvtár gyarapítására fordították.

*

Kérelem a M. D. E. vidéki köreihez. Kívánatos volna, hogy folyóiratunk, mint a M. D. E. hivatalos közlönye, a vidéki körök tevékenységéről havonként hozna tudósításokat. Minthogy azonban szerkesztőségünkhöz vagy egyáltalán nem, vagy csak jegyzőkönyvek alakjában és elkésve érkeznek a vidéki köröktől értesítések: tisztelettel felkérjük a vidéki körök titkárait illetőleg jegyzőit, szíveskedjenek az ülésekről, felolvasásokról s minden a körök életében felmerült fontosabb eseményről azonnal rövid közleményeket irni. E közlemények terjedelme rendesen egy egész oldal vagy ennél kevesebb, kivételesen azonban több is lehet. Ezenkivül szivesen vesz a szerkesztőség a nőnevelés fontosabb kérdéseiről, vagy a vidék nőnevelési viszonyairól tárgyaló értekezéseket is, melyet a kör beküldeni jónak itél. Ezek közlésére nézve azonban a határozatot a szerkesztőség magának kívánja fentartani. E havi tudósítások szorosabbra fűzhetnék a kapcsot a központ s az illető vidéki kör között s a vidéki köröknek egymáshoz való kapcsolatát is elősegítenék. Érdekesen tükröznék másrészt e közlemények összeségükben vissza a Mária Dorothea-Egyesületnek a tanítónők társadalmi állására és szellemi életére való befolyását. Midőn ez okokból a rövid értesítések beküldését ismételten kérjük, a beküldés határidejéül minden hó 10-ét jelöljük ki.

A «Nemzeti Nőnevelés» szerkesztősége.

IRODALOM.

UTI RAJZOK ÉS TERMÉSZETI KÉPEK. Irta *Herman Ottó.*

Ez a címe egy kedves, 136 lapra terjedő ifjúsági könyvnek, mely a Mária Dorothea-egyesület vállalatában jelent meg. Méhner Vilmos kiadása. Ára 1 korona. Herman Ottónak legszebb tárczáiból van e kötet összeválogatva s a következő, bűbájos magyar nyelven megírt leirásokat tartalmazza: Adriai képek. I. A tenger. II. Az adriai néptypus. III. A sziklatenger. IV. Siesta Zárában. V. A tenger szinén. VI. Az olajfák alatt. VII. A bóra. Nürnberg. A fenyvesből. Apró világ, szerény ház. (A tél alvó életéből). Havasi dráma. A madár «társaságból». Az első hír. (Margitszigeti ötlet). A fülemüle utazása. A Fitisz madár története. (Margitszigeti ötlet.) A barátka madár története. (Az ő bársonyos cziczájának meséli Hajas bácsi). «Apró madarak hagymával». A diphteritis. Az én édes anyám. Hallgatag világ. A végpusztulás réme. (Miskolcz, Eger, Diósgyőr s a Bükk-hegység falvainak sorsa). Szeged — a milyen volt.

Azt hiszszük, hogy a mit Herman Ottó írt, nem szükséges olvasóink előtt magasztalni. Hogy e könyvecske megjelenése irodalmi esemény számba megy, hogy ifjúsági irodalmunkra nézve ez mily nagy nyereség, olvasóink ép oly jól tudják, mint mi.

Ezek taglalása helyett közöljük itt a «Bevezető szót», melyet a kis könyv elé Herman Ottó és Herman Ottóné írtak.

I.

A hitves hűséges gondoskodása, jó emberek buzgósága — mindkettő a legtisztább szeretet forrásából fakadva — összegyűjtötte, sajtó alá rendezte azokat az apróságokat, illetve azoknak egy kis részét — a melyeket életem kevés nyugalmas órájában papirra vetettem.

Összegyűjtötték — és valóban szerény, mondhatnám szegényes koszorúba fonták, egy intézmény javára, a mely két fönséges jelszó alatt működve árasztja áldását azokra, a kik a nemzet reménységét: ifjuságát oktatják, nevelik. Azt a reménységét a nemzetnek, melynek hivatása

nem az, hogy a közélet piaczán, tehát a nyilvánossággal járó zajjal küzdje föl magát jelentőségre, hanem az, hogy a nemzet — egyszersmind az emberiség legszentebb helyén: a házi tűzhelynél áraszsza majdan csöndes, odaadó munkájának áldását.

Az a két jelszó: a nő nevelése és az emberszeretet.

Hát jó.

Belényugszom, hogy ez a szegényke koszorú a nyilvánosság elé kerüljön; jusson gyöngéd szivű, jóságos lények szeme elé. Én boldognak vallanám magamat, ha az e szerény dolgokból kipattanó szikra melegítő tüzet gyújtana valamely ifjú lélekben; és kétszeresen boldognak, ha igénytelen rajzaim rokonszenvet támasztanának irántam a kis könyv egy-egy olvasójában.

Mert egy-egy gyöngéd érzésű lény rokonszenve nagy kincs annak, a kit az élet megtanított arra: mi a rosszakarat, mi a gyülölködés . . .

És ti, a kik ezeket az apróságokat olvassátok, talán kérdezni fogjátok: honnan a bevezető szónak ez a bánatos hangja, annál az embernél, a kinél máskülönben a humor nem is oly ritka vendég?

Az ok nagyon egyszerű: elolvastam újból egy-két apróságot a könyvecskéből s a hol arról volt szó, hogy a hang, a természet ez érthető szava mily gondolatokat fakasztott bennem, ott újból fájó tudatára ébredtem annak, a mit már régen tudok, hogy nekem a pacsirta már nem énekel — csak röptét láthatom — — — nagy a csönd körülöttem! . . .

És mégsem!

Mert hiszen én a hitves szivén s a ti jóságtokon át meghallom azokat a hangokat ma is, a melyek nekem egykor olyan édesek voltak.

Herman Ottó.

II.

Volt egy nehéz időszaka életemnek, mikor e könyvben foglalt apróságok iróját a családi tűzhely mellől messze tengerekre szólította ki a komoly munka és kötelesség szava — az északi madárhegyek tájára. Egyedül maradtam, néha hetekig sem hallva hírt arról, a kit szeretetem túlzott aggodalma ezer baj, küzködés, sőt életveszedelem közt vergődve állított előmbe. Az egyedüllét szorongó napjaiban fogant meg bennem az elhatározás, hogy összegyűjtsem uramnak a lapokban huszonöt év leforgása alatt elszórt apróbb dolgozatait — önzésből . . . magamnak! hogy az egyedüllét nyomasztó keservét megenyhítsem, hogy az idő- és térbeli távolság elválasztó hatalmát kijátszva — vele lehessek.

Naponta bejártam a nemzeti muzeum könyvtárába, és heteken keresztül forgattam az óriási foliansokat, kutattam, olvastam, irtam,

míg végre összegyűjtöttem mind azt, a minek egy kis részét itt veszi az olvasó. A czélt elértem velük — akkor legalább. Ezek a kis rajzok elfoglaltak, lekötöttek; közel hozták hozzám a távollevőt, a ki azokból lelke egy részével beszélt hozzám.

Most, hogy ezt a nehány — a jelen czélnak megfelelőleg kiválasztott — rajzot könyvbe foglalva látom magam előtt, visszagondolva ama nehéz napokra, azzal a meggyőződéssel bocsátom a kis gyűjteményt útjára, hogy ha csak félannyi élvezetet szereznek majd az olvasónak, mint a mennyi vigasztalást nekem akkor nyújtottak, úgy az én «önzésem» kétszeresen és nemesen van megjutalmazva. *Herman Ottóné.*

*

A VEGYTAN, ÁSVÁNYTAN ÉS FÖLDTAN KIS KÉZI KÖNYVE. Képezdék számára írta *Rybár István*. Budapest, 1893. Kókay Lajos bizománya. Ára 1 frt. Engedélyeztetett tanító- és tanítónő-képezdék számára az 1893/53172 sz. miniszteri rendelettel.

A szerzőt e 9 nyomtatott ívre terjedő és 53 ábrával illusztrált könyvecskének szerkesztésére az a pædagogiai nézet indította, mely szerint a nevezett három tantárgyat nem külön-külön, hanem egymással szoros kapcsolatban legczélszerűbb tanítani. A tárgyalást a levegőnek, víznek és a konyhasónak részletes ismertetésével kezdi; s miután a most szerzett ismeretek alapján a tanulót a legnevezetesebb chemiai fogalmakkal és törvényekkel megismertette, sorra veszi előbb a szervetlen s legvégül a szerves anyagokat — lehetőleg az induktiv módszert alkalmazva. A könyvecskébe csak azon testek vannak felvéve, melyek vagy a természetben való szereplésüknél vagy az emberhez való viszonyuknál fogva kiválók — nyilván azért, mert a többieknek tárgyalására a képezdében sem idő, sem szükség nincsen. A könyvecske végén található a legszükségesebb segédeszközök és szerek jegyzéke, egy szekrénynek rajza, mely czélszerű az anyagok és szerek elhelyezésére és kiállítására, továbbá azon kereskedések címe, hol az anyagok jutányos áron megszerezhetők s végre nehány gyakorlati utasítás a laboratoriumi munkálatokra vonatkozólag. Részünkről az egész munkát képezdék számára alkalmatos kézi könyvnek tartjuk, s azért a t. kollegák figyelmébe ajánljuk.